

Sangglad evaluering

Rapport nr. 1, marts 2018

Nationalt Center for Skoleforskning, DPU, Aarhus Universitet

Sangglad

Sangglad – første evalueringsrapport marts 2018

Indhold

Indhold.....	2
1. Præambel.....	3
2. Formålet med evaluering af projekt <i>Sangglad</i>	3
3. Formålet med nærværende rapport.....	4
Metoder og materiale til evalueringen	4
Materiale stillet til rådighed af Sangens Hus	4
Baseline-spørgeskema	5
4. Status for udrulning af projektet (Sangens Hus)	6
Måltal	6
Organisering.....	6
Geografisk spredning.....	6
Sangglad på vej.....	7
Efterspørgsel.....	7
5. Sangglad praksisindsats (Sangens Hus)	10
Opstart.....	10
Praksisforløb.....	10
Teoretisk afsæt.....	11
Interviews med ledere og pædagoger (bilag 6)	12
6. Resultater af baseline-spørgeskema	13
Præliminær analyse	13
Børnehaveledere (n15).....	13
Medarbejdere / pædagogisk personale (n100).....	13
Forældre (n118)	15
Børn (n96).....	15
7. Samlet evaluering og anbefalinger	16
8. Videre planlagte evalueringstiltag.....	17
Observation af daglig praksis	17
Spørgeskema efter 1. års indsats	17
Bilag.....	18
Referencer:	18

Rapporten er udarbejdet af :

Sven-Erik Holgersen, lektor, Nationalt Center for Skoleforskning, DPU, Aarhus

Universitet, med bidrag fra

Thomas Larsen Späth, projektleder, Sangens Hus

Stine Isaksen, Videncenter for Sang, Sangens Hus

1. Præambel

Projekt *Sangglad* er iværksat af Sangens Hus (Den Jyske Sangskole) med støtte fra Nordea-fonden med det overordnede formål at fremme udviklingen af sangkulturen i danske børnehaver. En kompleks intervention udrulles i 100 børnehaver i løbet af 2017-2020 (se bilag 1), og der er iværksat evaluering af projektet gennem hele perioden.

Nærværende rapport er udarbejdet i henhold til kontrakt mellem Sangens Hus og Nationalt Center for Skoleforskning, der i §2 har fastsat følgende formål:

§ 2 Aftalen mellem Nationalt Center for Skole Forskning (DPU) og Sangens Hus (Den Jyske Sangskole) er udarbejdet med det formål at indsamle og bearbejde oplysninger omkring Projektet, idet begge parter har en forskningsmæssig interesse heri.

Stk.2 Formålet er dels at evaluere selve Projektet og processen omkring udrulningen overfor Nordea-fonden og de medfinansierende institutioner dels at afdække effekten af indsatsen i de deltagende institutioner.

2. Formålet med evaluering af projekt *Sangglad*

Sangens Hus beskriver formålet med evalueringen således (se bilag 2):

- At belyse projektets målopfyldelse
- At løbende justere evt. uhensigtsmæssigheder i implementeringen af projektet
- Vidensgenerering, systematisering og formidling af viden om sang med mindre børn med henblik på at styrke indsatsen i selve projektet samt at projektet også kan komme børn, pædagoger, forældre og institutioner til gode, som ikke direkte deltager i certificeringen

Formålet med evalueringen er således beskrevet flersidigt, idet der både ønskes evaluering af projektets målopfyldelse og en procesevaluering, der har fokus på erfaringsopsamling og formativ evaluering. Ekstern evaluator har ingen andel i selve certificeringen af de deltagende børnehaver.

3. Formålet med nærværende rapport

Projekt *Sangglad* blev igangsat med et pilotprojekt i efteråret 2016, og den egentlige udrulning af projektet samt evaluering heraf blev påbegyndt i august 2017. Forud for projektets udrulning fra august 2017 blev evalueringsindsatsen beskrevet (se bilag 3) ud fra, hvordan udrulningen var planlagt. Der var planlagt en praksisintervention i 24 institutioner over et helt år samt opfølgende aktiviteter de følgende år (se nedenstående status for udrulning). Da projektet indtil 1. marts 2018 kun har været i gang i 7 mdr., hvor de deltagende institutioner har tilmeldt sig løbende, er der endnu ikke grundlag for at evaluere effekten af projektet. Nærværende rapport fokuserer derfor især på at gøre status over udrulningen af Sangglad samt over den foreløbige dataindsamling med henblik på formativ evaluering af projektet.

Metoder og materiale til evalueringen

Indsamling og bearbejdning af materiale til evaluering tilstræber at dække praksisprojektet som helhed, som det er beskrevet i bilag 1, og som det siden er udrullet. Evalueringen trækker på materiale, der er stillet til rådighed af Sangens Hus samt på et baseline-spørgeskema, der skal give et øjebliksbillede omkring projektets opstart i de enkelte børnehaver.

Materiale stillet til rådighed af Sangens Hus

Materialet, der danner grundlag for evaluering, falder i tre grupper:

- 1) Information om og ressourcer til projekt Sangglad er tilgængelig på hjemmesiden Sangglad.dk, der henvender sig til institutioner og forældre. Foruden generel information om projektet er der adgang til "Sangglad - proceshåndbog", der omfatter en grundig beskrivelse af det tre-årige forløb, som Sangens Hus tilbyder. Desuden er der 10 korte videoer med praksiseksempler, som viser arbejdet med Sangglad. Sangens Hus har endvidere beskrevet projektets grundlag og implementering i Sangglad Proces-håndbog, og en særskilt redegørelse indgår i nærværende rapport, afsnittet "Sangglad praksisindsats" samt i bilag 5 "Materialer".
Evalueringen af materialet har fokus på en kvalitativ vurdering.
- 2) "Status for udrulning af projektet" (neden for) er beskrevet af Sangens Hus og omfatter oplysninger om deltagende børnehaver, deres geografiske placering. Desuden beskrives strategiske valg, som Sangens Hus har truffet i forbindelse med rekruttering af nye institutioner. Evalueringen af denne status fokuserer på de kvantitative mål samt en kvalitativ vurdering af rekrutteringsstrategien.
- 3) Sangkonsulenter gennemfører praksisprojektet i børnehaverne, og derfor indgår deres uddannelsesbaggrund og arbejdsbeskrivelse i materialet (se bilag 4).
Beskrivelsen af sangkonsulenterne evalueres med fokus på relevans.

- 4) Endelig har Videncenter for Sang foretaget kvalitative interviews i 5 institutioner, der deltager i projekt Sangglad. Materialet har til formål at belyse, hvordan ledere og pædagoger vurderer betydningen af sang og deltagelse i projekt Sangglad for børn, pædagoger, ledere og forældre. Evalueringen fokuserer på interviewpersonernes oplevelse af mening.

Baseline-spørgeskema

For at få et indtryk af, hvilket forhold det pædagogiske personale i de deltagende institutioner samt forældre og børn har til sang, er der udarbejdet et baseline-spørgeskema til hver af grupperne: ledere, pædagogisk personale, forældre og børn.

Der indgår ikke personfølsomme oplysninger i spørgeskemaet, men alene spørgsmål der kan bidrage til at belyse deltagernes forudsætninger, interesse og motivation for at synge og deltage i sangaktiviteter.

Spørgeskemaet omfatter spørgsmål om børnehavernes bemanning, det pædagogiske personales uddannelsesbaggrund og personlige erfaring med at synge, børnenes aldersfordeling samt sangrepertoiret i børnehaverne.

Spørgsmål til forældrene belyser sangvaner og interesse for sang og musik i hjemmene, barns alder og sangrepertoire.

Spørgsmålene har forskellige svarmuligheder (likert skala, semantisk skala og frie tekstsvar) afhængigt af spørgsmålets karakter. Der er foretaget pilottest for at styrke spørgsmålenes validitet, som anbefalet i metodelitteraturen (Andersen og Hansen 2009).

Spørgeskemaet anvender på platformen 'Inquisite' og det bliver løbende besvaret af nytilkomne deltagere. Sammen med bekræftelse på tilmelding modtager deltagerne et link til spørgeskemaet, som ikke kræver yderligere introduktion.

4. Status for udrulning af projektet (Sangens Hus)

Måltal

Projekt Sangglad har som målsætning at certificere 100 sangprofilbørnehaver inden udgangen af 2020. Den projekterede udrulningsplan var:

- 6 pionerinstitutioner i 2016
- 24 projektinstitutioner i 2017
- 50 institutioner i 2018
- 20 institutioner i 2019

Det har således fra starten af været en højt prioriteret målsætning, at inkludere institutioner i hele Danmark i projektet, i bestræbelserne på at skabe en bred national forandring.

Sangens Hus har derfor især i projektets tidlige fase været tilbageholdende med at optage mange institutioner i få kommuner. Det har haft den positive sideeffekt, at flere kommuner har valgt at betale alle omkostningerne selv, for at opnå det ønskede antal institutioner. Dog betyder det, at antallet i 2017 lander lige lidt under målsætningen.

Organisering

Et skematisk overblik over udrulningen (marts 2018):

	Pionérinst.	Projektinst.	Egenbetaling	Vuggestuer Egenbetaling	Realiseret	Projekteret
2016	7				7	6
2017		21	7	2	30	24
2018		18	3		21	50
2019		1			1	20
	7	40	10	2	59	

SH valgte at optage en ekstra pionerinstitution, da man med den sidste institution fik dækket hele landet i pionérfasen.

Tabellen viser også at projektet resulterede i 30 sangprofilinstitutioner i 2017, hvis man medregner alle de egenbetalte og de to vuggestuer, som reelt udsprang af projekt Sangglad.

Geografisk spredning

Projektet er bredt ud til Danmark gennem Sangens Hus og via landets 10 sangkraftcentre. Det har haft stor betydning for fordelingen af institutionerne, hvilket bl.a. fremgår af de forskellige Danmarkskort (se figur 1-4). Især glimrer Nordjylland ved ikke at være blevet repræsenteret endnu, netop fordi der endnu ikke findes et sangkraftcenter i denne region. Figur 1 viser et Danmarkskort over institutioner som er med, eller hvor der er indgået aftale om optagelse i projekt Sangglad. Sangkraftcentre har været vitale aktører for at udbrede projektet gennem deres lokale relationer. Projektet har båret udgifterne til den lokale

projektledelse, hvilket har vist sig at været afgørende, for prioriteringen af opgaven. I nogle tilfælde har sangkraftcentre samarbejdet med kommunen – i andre tilfælde direkte med udvalgte institutioner.

Nogle kommuner har haft særlig stor interesse for projektet, og valgt at investere i egenbetalte sangprofil-institutioner. Især Roskilde og Herning stikker positivt ud, som værende foregangskommuner på dette område, hvilket måske kan tilskrives, at de har velfungerende Sangkraftcentre. Men også København og Skanderborg har vi stor interesse for projektet. Se figur 3, der viser de egenfinansierende kommuner.

Sangglad på vej

Der er mange aktiviteter og positive dialoger i gang i en række nye kommuner, hvor der dog endnu ikke er indgået bindende aftaler. Figur 2 viser de kommuner, hvor der er givet tilsagn om deltagelse, men hvor der endnu ikke er udvalgt institutioner. Sangens Hus forventer at få Nordjylland repræsenteret, men nok så vigtig også nogle af vores sydlige øer og Bornholm.

Sangens Hus oplever generelt en længere sagsbehandlingstid, i de kommuner, som ikke har et sangkraftcenter. Det skyldes især, at der i disse tilfælde ikke findes en ambassadør for Sangens Hus med sin daglige gang i kommunen, og dermed med stærke lokale relationer til politikere og forvaltning. Der mangler således ofte erfaring med at arbejde med sang og musik i andre forvaltninger end kulturforvaltningen.

Den lokale sagsbehandling udgør en afgørende og usikker tidsfaktor i forhold til at kunne nå målsætningerne indenfor de projekterede milepæle.

Efterspørgsel

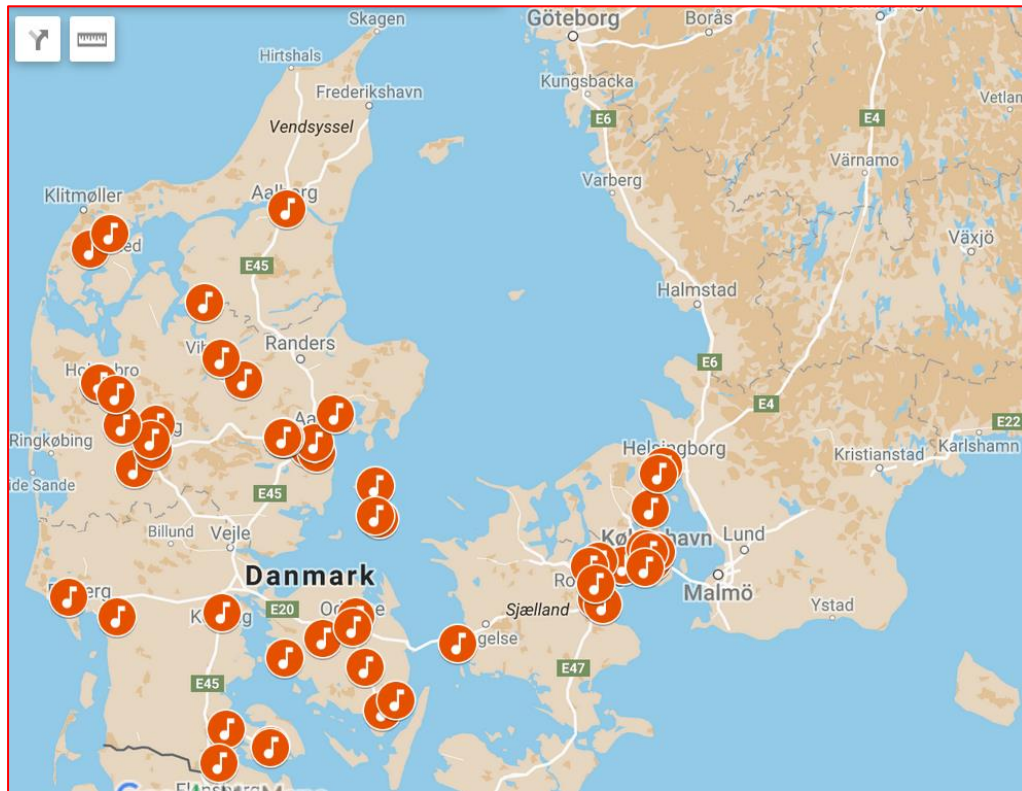
Der har generelt været stor interesse for og efterspørgsel på at deltage i projektet, og det forventes på den baggrund, at der er også vil være efterspørgsel efter de 50 institutioner som ønskes optaget i projektet i 2018.

Flere steder har man ikke været opmærksomme på projektet, da der ikke har været et lokalt sangkraftcenter der har kunne skabe interesse omkring det. For disse områder gælder strategien fremadrettet, at en projektleder fra Sangens Hus henvender sig direkte til Musik- og kulturskolerne. Lederne af disse har ofte både gode lokale relationer, og kender kommunens strategiske prioriteringer.

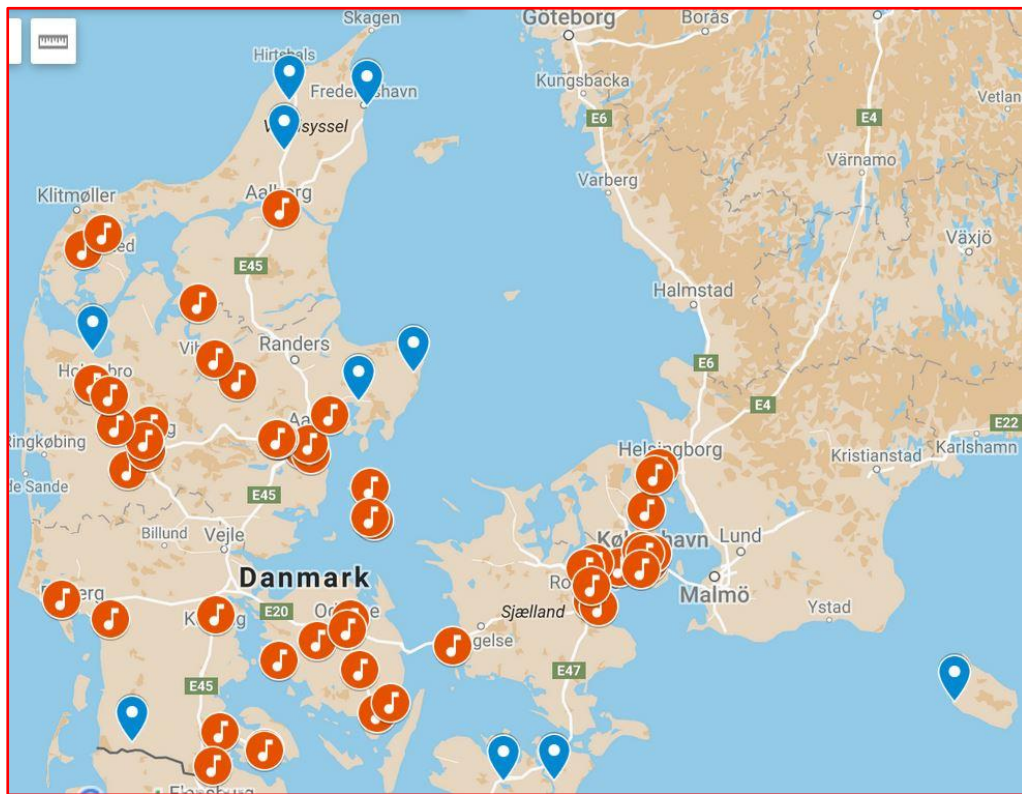
Det er sjældent, at projektet møder modstand på det indholdsmæssige, eller at det er egenfinansieringen der er en afgørende forhindring. Udfordringen er således ikke så meget efterspørgslen, men at kunne håndtere de mange indledende møder og præsentationer m.v. inden aftalen flader på plads.

Et vigtigt spørgsmål er dog, om der også efter 2020 vil være institutioner der vil efterspørge indsatsen, når der ikke længere er fondsmidler der bidrage til finansieringen.

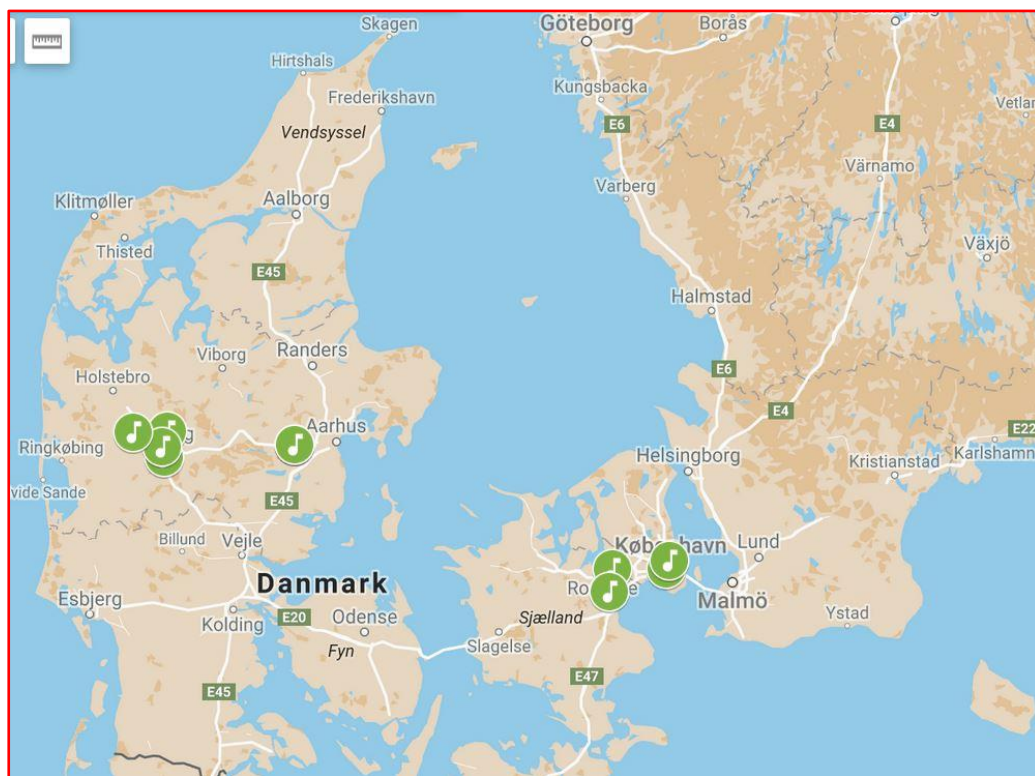
Figur 1 Institutioner der er certificerede eller har påbegyndt praksisforløbet.

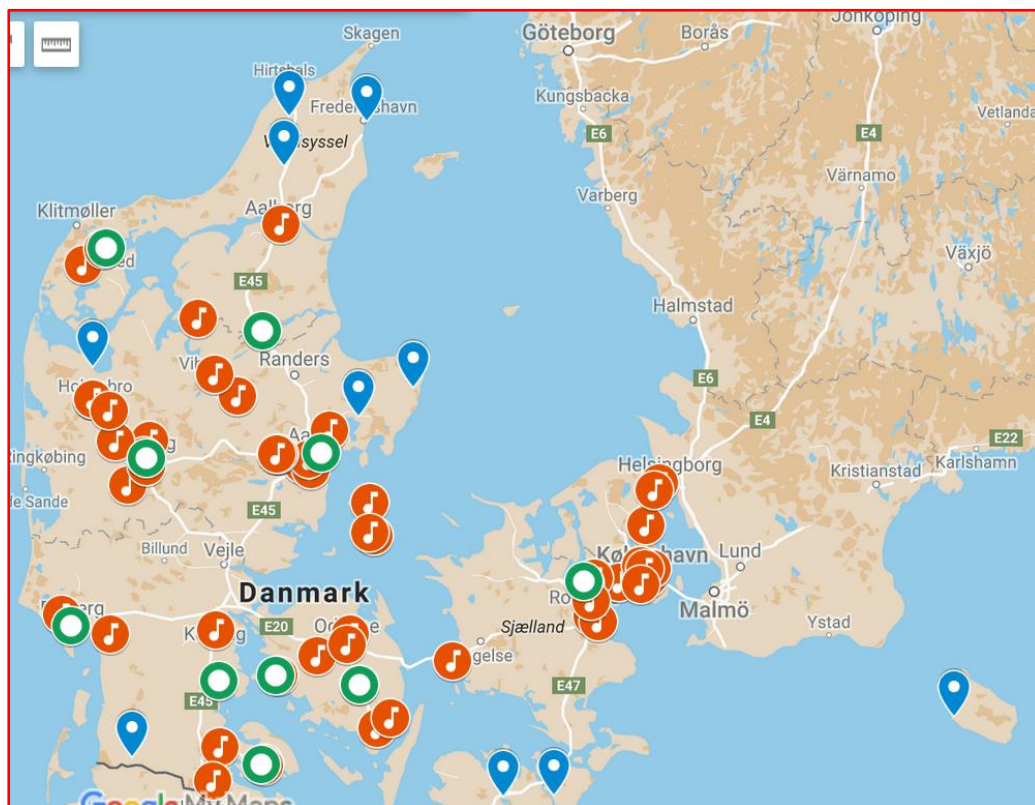
Figur 2 Kommuner (med blåt) som har givet foreløbigt tilsagn om deltagelse

Figur 3 Kort over institutioner som er 100% egenfinansierede.

Figur 4 Sangkraftcentres placering (med grønt) i forhold til Sangglad institutioner

5. Sangglad praksisindsats (Sangens Hus)

Projekt Sangglad er et praksisorienteret projekt. Det vil sige, at det fokuserer på den daglige pædagogiske virkelighed, som ledere, pædagoger, børn og forældre alle er en del af.

Et af målene med Sangglad er at skabe en kulturforandring i de deltagende institutioner, således en stærk fælles kultur omkring sang som en pædagogisk ramme, bliver værdsat og båret videre, - ikke kun i de år institutionen er i direkte kontakt med Sangens Hus og dets sangkonsulenter, men over en længere årrække.

Den primære indsats sker gennem sangkonsulenternes arbejde og møde med det pædagogiske personale i institutionerne, faciliteret gennem aktionslæring. Fordelen ved denne model er, at den ikke kræver ressourcer til vikardækning, og at forandringen ikke kun tænkes ind i daglig praksis, men skabes i daglig praksis.

Opstart

På baggrund af læringen fra pilotåret, har Sangens Hus udviklet en model for at starte institutionerne op i projekt Sangglad og gennemføre projektet over en 3-årig periode. Modellen tager højde for, at der er mange forskellige parametre der har indvirkning på den daglige pædagogiske praksis: geografi, demografi, økonomi, fysiske rammer, pædagogiske traditioner, kommunale strategier, institutionens størrelse, daglige organisering osv.

Ved alle institutioner mødes Sangens Hus' projektleder indledningsvist med den daglige institutionsledelse, for at afstemme forventninger, og for at sikre at den daglige ledelse bidrager til projektet.

Inden første praksisforløb afholdes et fælles kickoff med alle institutionens medarbejdere, projektleder og sangkonsulent. Projektleder fortæller om projektet og sangkonsulenten viser i praksis, hvordan der vil blive arbejdet med sang som en pædagogisk ramme (- oftest med afsæt i en sangsamling).

Som afslutningen på den fælles kickoff indbydes alle medarbejdere til at sætte ord på, hvad de drømmer om at projektet skal skabe af positive forandringer hos dem. Dette "ønskekatalog" bliver rettesnor for en lokalt nedsat styregruppe, som skal bidrage til at sætte mål for den lokale indsats.

Praksisforløb

Når sangkonsulenten starter op, sker det i første omgang ved to besøg, hvor eneste opgave er at lære børn, pædagoger og de fysiske rammer at kende.

Herefter opstartes første intensive "udviklingsperiode" med ugentlige besøg, hvor sangkonsulenten bruger tid på at arbejde med de emner, som styregruppen har været med til at udpege som centrale. En udviklingsperiode varer typisk 6 uger, og efterfølges af en "implementeringsperiode", hvor personalet selv har opgaven med at arbejde med de nye tiltag. I denne periode kommer konsulenten på sparringsbesøg.

Feedback og sparring mellem sangkonsulent og det pædagogiske personale er et vigtigt element.

Hele projektforsløbet er samlet i *Sangglad Proces-håndbog* der er lavet for at skabe overblik over indsatsen ude i de enkelte institutioner, og som ligger frit tilgængelig på www.sangglad.dk.

Sangkonsulenterne tilknyttes projektinstitutionerne i to år, med en udmålt timepulje, der justeres efter institutionens størrelse. I alt 90 – 180 timer per år. Det tredje år, er det institutionens egen opgave at bære kulturen videre, mens sangkonsulenten kommer på halvårslige besøg, hvor hun står til rådighed med den nødvendige sparring.

Teoretisk afsæt

Forsløbet læner sig meget op ad teorien om praksisfællesskaber, som formuleret af Etienne Wenger (2004).

Meget forsimplet, forsøger Sangens Hus gennem Sangglad at skabe stærke praksisfællesskaber. Wenger definerer praksisfællesskaber, som praksisser der indeholder dimensionerne *gensidig engagement, fælles virksomhed og fælles repertoire*.

Det gensidige engagement rummer i denne sammenhæng ikke en fuldstændig rosenrød dagligdag, hvor alle altid er fuldstændige ens og enige i alt, og altid går i takt. Det skal netop rumme at alle er forskellige – og at man på trods af/eller netop på grund af disse forskelligheder kan være fælles om at indgå i faglige relationer uden at miste sin egen identitet.

Dette favner projektet bl.a. ved klart og tydeligt at italesætte, at det ikke forventes at alle pædagoger skal blive sangstjerner, men at man kan bidrage til det pædagogiske arbejde med sang på flere forskellige måder, og man selv vælger sin egen måde. Nogle er gode til at synge, andre til at fortælle historier, endnu andre er måske gode til at spille på tromme. Gennem forskellige former for engagement skabes relationer, der bidrager til en stærk fælles kultur omkring projektet og om sang som en pædagogisk ramme

Den fælles virksomhed er noget der forhandles gennem projektet. Sangglad stiller skarpt på, at projektet skal bidrage til alles overordnede pædagogiske virke, og til at styrke en fælles sangkultur. Men i hvor høj grad den enkelte pædagog vælger at definere hele eller kun ganske lidt af sin pædagogiske indsats inden for rammen af projekt Sangglad, er op til pædagogen selv. I udrulningen af projektet sker der en forhandling gennem den praktiske udøvelse sammen med kollegaer, således alle finder sin egen plads og måde hvorpå man kan bidrage til den fælles virksomhed. Hermed kommer den fælles virksomhed ikke til at handle om, hvordan den enkelt når i mål med at opfylde meget ens og konkrete mål med opkvalificeringen, men om hvordan man overhovedet kan bidrage til den fælles virksomhed. Sangens Hus accepterer således at Sangglad ikke alle steder ender med samme resultat – eller den helt samme virksomhed, da projektet i sidste

ende forhandles af det fællesskab og de rammer der er til stede i en given institution

Et *fælles repertoire* udvikles i løbet af projektet. Sangkonsulenten præsenterer nye metoder, nyt materiale, og nye ord for at arbejde med sang som pædagogisk ramme. Disse omsættes til praksis, og med tiden optages nogle af dem i den daglige praksis og ender med at blive et fælles repertoire. Dermed ikke sagt at alle bruger det nye på samme måde, eller med samme formål. Sangglad introducerer bl.a. ord som *sangsamling* (hvor man samles for at synge), *spontansang* og *overgangssange* (fra én situation eller aktivitet til en anden) samt musikalske udtryk som puls, rytme og dynamik. Dette repertoire af sange og begreber bliver en del af den pædagogiske praksis ved at blive brugt i en pædagogisk sammenhæng. Selvom f.eks. *sangsamling* introduceres i alle projektinstitutioner, kan lokale strategier eller traditioner bevirke at man nogle steder fortolker denne ramme som et inklusionsværktøj, mens man andre steder ser på den som en ramme for at arbejde med kulturelle udtryksformer. Overordnet set, stiller projekt Sangglad rammer og ressourcer til rådighed for de deltagende institutioner, der gennem deres eget daglige virke omsætter disse i praksis, og med tiden udvikler et praksisfællesskab (Wenger 2004). Dette praksisfællesskab er organisk og vil hele tiden være under påvirkning af mange faktorer.

Interviews med ledere og pædagoger (bilag 6)

I februar og marts har Videncenter for Sang foretaget en række interviews med ledere og pædagoger i 5 institutioner, som kan supplere ovenstående redegørelse for praksisindsatsen. Selv om interviewene er foretaget af Sangens Hus (med den forventelige bias, dette medfører), kan de give et indtryk af, hvad deltagerne selv finder meningsfuldt ved projektet.

Pædagogerne bemærker, at børnene synger mere, og samme tilbagemelding får de fra forældre.

Selv om institutionerne også har haft fokus på sang, før deres deltagelse i projekt Sangglad, har flere institutioner oplevet, at flere af medarbejderne synger med, eller at flere også synger for ved fællessangen.

Interviewene giver mange vidnesbyrd om, at børn, pædagoger og forældre finder det meningsfuldt og er stærkt motiverede for at deltage i praksisprojektet.

6. Resultater af baseline-spørgeskema

Der er primo marts 2018 tilmeldt 385 deltagere, og der er indkommet i alt 329 besvarelser af spørgeskemaet, der fordeler sig således:

- 15 ledere
- 100 medarbejdere
- 118 forældre
- 96 børn

Præliminær analyse

- af spørgeskemasvarene omfatter følgende iagttagelser:

Hovedparten af besvarelserne dækker alle spørgsmål i det pågældende skema, men en del besvarelser er ikke afsluttede. Dette er helt forventeligt og kan både skyldes tilfældige afbrydelser, manglende tid til eller evt. modvilje mod at gennemføre besvarelsen.

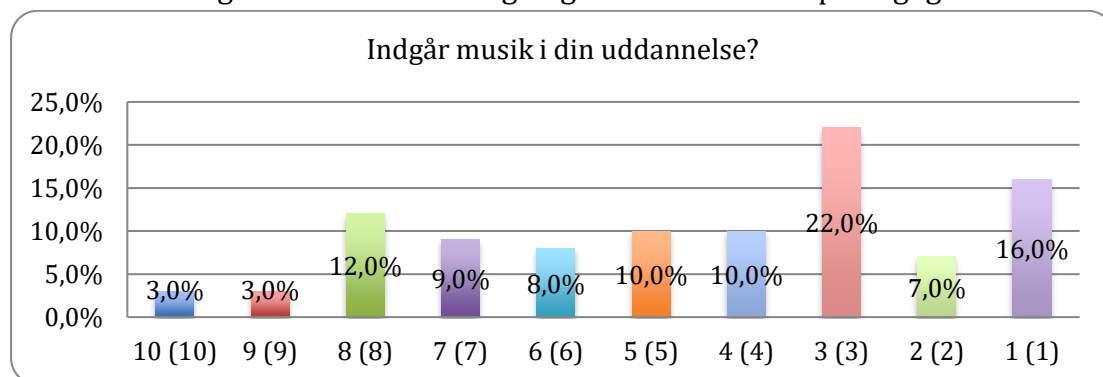
De følgende uddrag af besvarelserne dækker ikke alle spørgsmål, men mange af spørgsmålene vil blive fulgt op i rapport nr. 2, når institutionerne har gennemført det første år i Sangglad. Sangens Hus arbejder løbende på at øge antallet af besvarelser og dermed validiteten af undersøgelsen.

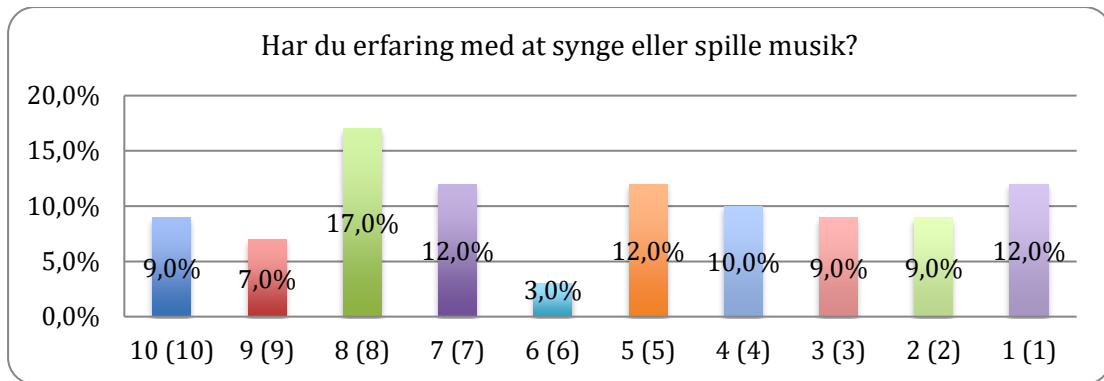
Børnehaveledere (n15)

Oplyser at halvdelen af medarbejderne har kendskab til sang med børn, mens den anden halvdel ikke har. Det viser et behov for opkvalificering af medarbejderne, så alle kan deltage i og evaluere sangaktiviteter med børn.

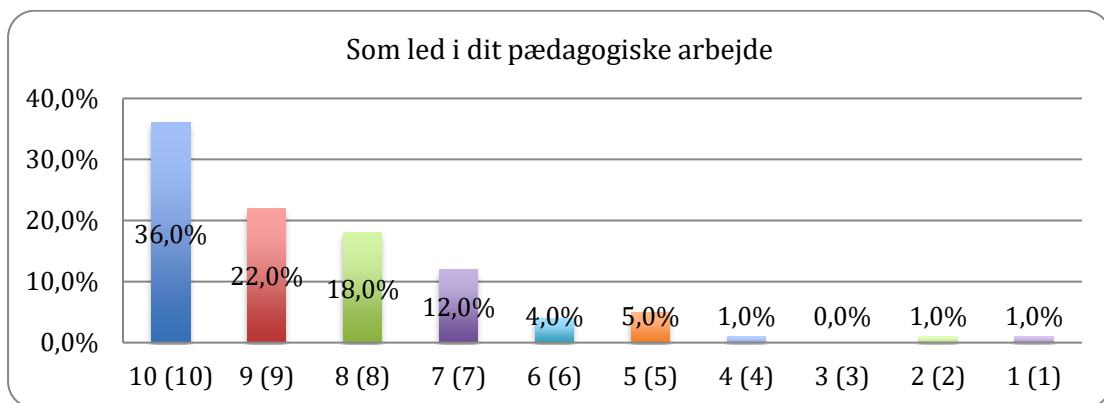
Medarbejdere / pædagogisk personale (n100)

I det følgende spørgsmål vurderer medarbejderne henholdsvis uddannelse i og erfaring med musik på en skala fra 1 til 10. Der er en klar tendens til, at de i højere grad har personlig erfaring end uddannelse i musik. Dette afspejler, at musik ikke længere er et selvstændigt fag i uddannelsen til pædagog.

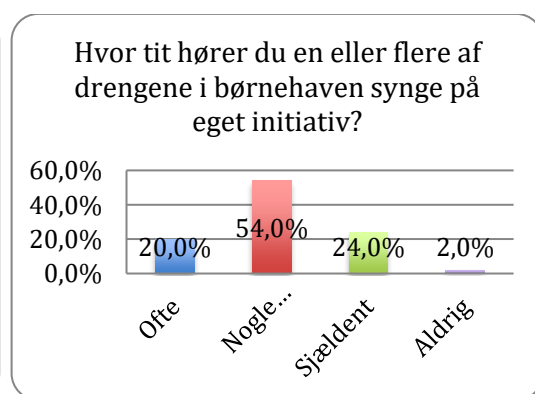
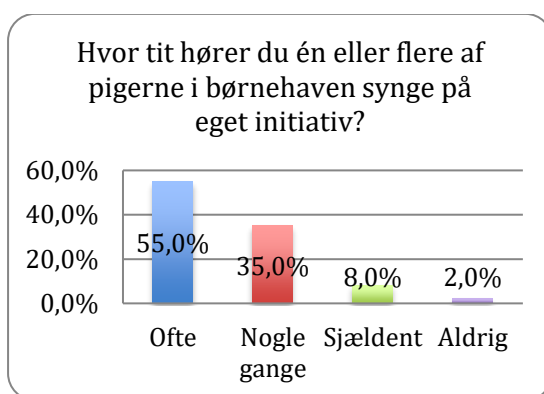

På den anden side svarer halvdelen af medarbejderne, at det er vigtigt for dem at synge både, når de selv har lyst og for at deltage i eller lede en fællessang. Når medarbejdere svarer på, hvor vigtigt det er for dem at synge som led i det pædagogiske arbejde, ligger 88% på de 4 øverste af 10 trin:

Medarbejderne angiver en relativt markant forskel på, hvor ofte de hører piger og drenge synge på eget initiativ:

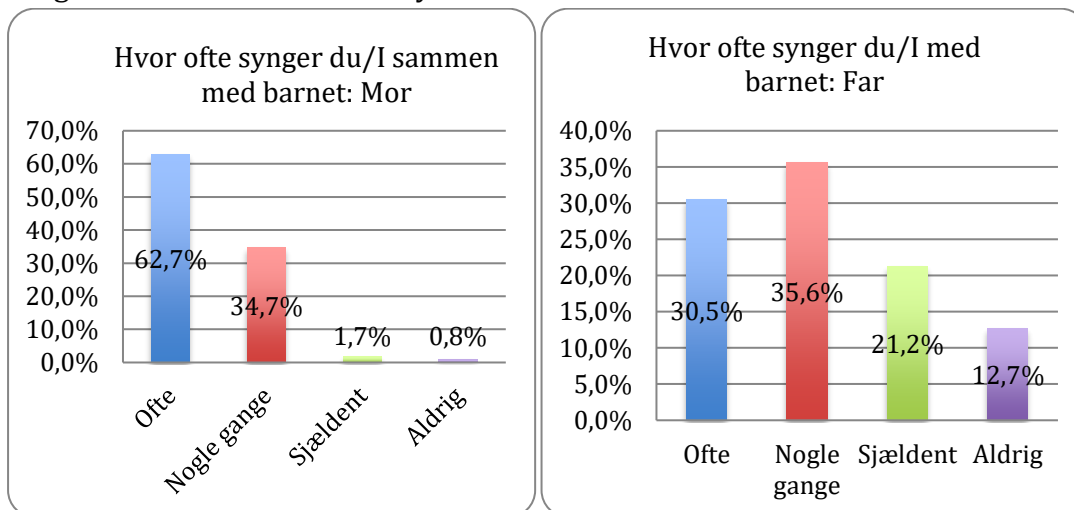
Denne forskel vil være interessant at forfølge, når Sangglad evalueres efter 1. år af projektperioden. Det er velkendt, at der er kønsforskelle især i skolealderen, og derfor vil det være interessant at undersøge såvel validiteten af dette foreløbige resultat som muligheden for at motivere drengene til at synge mere i børnehaven.

Forældre (n118)

Besvarelsene er indtastet af 91% mødre og 9% fædre.

Der er tydeligt forskel på, hvor ofte mødre og fædre synger med deres barn.

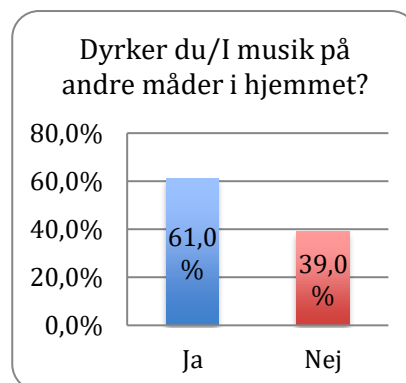
Diagrammet herunder er udtryk for en klar kønsforskell.

2/3 af forældrene svarer, at de ofte hører deres barn synge for sig selv, mens 1/3 svarer, at de kun nogle gange, sjældent eller aldrig hører deres barn synge.

Spørgsmålet om, hvorvidt man dyrker musik på andre måder i hjemmet kan give en indikation på, hvilken rolle musik spiller for barnet.

Tekstsvaret afspejler, at musik dyrkes i mange hjem og på mange måder, men altså også at det ikke er tilfældet i 4 ud af 10 hjem.

Børn (n96)

De fleste børn svarer (ved at vælge en smiley), at de har meget lyst til at lære nye sange. Yndlingsange samler sig om traditionelle børnesange, hvoraf mange har været i brug i flere generationer, men der er samtidig en relativt stor variation i børnenes kendskab til sange.

7. Samlet evaluering og anbefalinger

Sangglad er en praksisintervention, der er ambitiøs såvel i udstrækning som i dybde. Udstrækningen til hele landet må nødvendigvis tage tid, men med den strategi, der er lagt for at inddrage institutioner i kommuner spredt over hele landet, virker det sandsynligt, at mindst 100 deltagende institutioner vil være certificerede sangbørnehaver inden udløbet af projektperioden i 2020.

Den beskrevne træghed ved rekruttering og tilmelding er forventelig, men så meget mere positivt er det, at adskillige institutioner vælger selv at betale for deltagelse, når der ikke længere er mulighed for finansiering af Nordea-fondens midler i den pågældende kommune. Dette vurderes som en stærk strategi, som understøtter Sangglads udbredelse til at dække kommuner i hele landet.

Dybden i interventionen er beskrevet overbevisende. Interventionens struktur afspejler et håndholdt forløb, der strækker sig over 3 år med en afklaringsproces, et udviklingsforløb med undervisning (år 1), forankring med konsulentbesøg (år 2) og træk på netværk og lokale ressourcer (år 3 og fremefter). Projektets udstrækning i tid og den løbende kontakt med sangkonsulenterne anses for afgørende for, om det vil have varig effekt.

Sangkonsulenternes arbejde er det bærende element, som der er god mulighed for at dokumentere, fordi dette indgår i deres arbejdsbeskrivelse. Den daglige sangpraksis i institutionerne såvel som i hjemmene er derimod vanskeligere at dokumentere, fordi det forudsætter ressourcer, som ikke nødvendigvis er til stede i projektet.

Det tilgængelige materiale om interventionen redegør for, at sangkonsulenterne indgår i institutionernes praksis og derved understøtter udviklingen af et musikalsk praksisfællesskab. Forskning i musikalske praksisfællesskaber har tydeligt vist, at musikalske aktiviteter udgør et stærkt og meningsfuldt grundlag for at udvikle praksisfællesskaber (Wenger 2004, Kenny 2016, Holgersen 2016). Af spørgeskemasvarene fremgår det, at medarbejderne i institutionen generelt er meget motiveret for at deltage i projektet, og ligeledes at der er interesse for projektet i hjemmene.

Materialer der anvendes i praksis og andre ressourcer, der er tilgængelige på sangglad.dk, understøtter i høj grad udviklingen af en fælles sangkultur, som potentielt vil kunne udbredes til alle børnehaver i landet. Det er imidlertid vigtigt at fremhæve mangfoldigheden i lokale sangkulturer, hvilket også er beskrevet i materialet til institutionerne.

"Sangglad praksisindsats", som er beskrevet oven for, er velunderbygget, og der er forskningsmæssigt belæg for, at sang i fællesskaber kan understøtte social og kulturel inklusion (Balsnes 2009, Rinta et al. 2011, Kenny 2016, Holgersen, Bruun og Tjagvad 2018).

Spørgsmål om effekten af Sangglad, herunder om koblingen af sangaktiviteter til de specifikke læreplanstemaer evalueres ikke i nærværende rapport.

Det anbefales *om muligt* at iværksætte en mere systematisk dokumentation, som kan tjene flere formål:

- 1) den formative evaluering er lokalt forankret og nært knyttet til de enkelte sangkonsulenter. En mere systematisk erfaringsopsamling (observation v/sangkonsulenter) vil kunne bidrage til en mere differentieret forståelse for projektets deltagere på tværs af institutioner.
- 2) dokumentation af sangpraksisser i hjemmene (spørgeskema/interview) kan danne grundlag for en vurdering af, om børn og forældre oplever at være inkluderet i den mere omfattende sangkultur, og dermed om børnene hermed får musikalske oplevelser af mere varig karakter.
- 3) systematisk dokumentation af sangpraksisser i institutionerne vil samtidig kunne danne grundlag for videndeling ud over projektets deltagere. Dette vil dog afhænge af yderligere ressourcer til publicering af bearbejdet materiale.

8. Videre planlagte evalueringstiltag

Observation af daglig praksis

Der udarbejdes en dokumentationsmanual til brug for sangkonsulenternes formative evaluering af indsatsen. Erfaringsopsamling kan deles med de øvrige sangkonsulenter og bruges som grundlag for didaktisk refleksion i deres daglige arbejde. Samtidig kan materialet bidrage som grundlag for ekstern evaluering af praksisprojektet.

Pædagoger vil blive instrueret i at indsamle små videooptagelser af sangsituationer i hverdagen. Disse skal bruges til formativ evaluering såvel som til dokumentation af, hvordan sangkulturen fremtræder i al sin mangfoldighed. Der er således tale om en anden type videooptagelser end dem, der er tilgængelige på sangglad.dk, hvis formål er at informere om projektet.

Spørgeskema efter 1. års indsats

Der udarbejdes et nyt spørgeskema til udsendelse i efteråret 2018 med henblik på at evaluere effekten af projekt Sangglad for de institutioner, der har deltaget i 2017-2018. Spørgeskemaet skal lige som baseline skemaet rette sig mod ledere, medarbejdere, forældre og børn.

Bilag

Bilag 1: Oplæg til udviklings- og certificeringsproces for sangbørnehaver

Bilag 2: Sangglad evaluering opgavebeskrivelse

Bilag 3: Arbejdsbeskrivelse Følgeforskning Sangglad endelig version.

Bilag 4: Sangens Hus - Sangkonsulent marts 2018

Bilag 5: Materialer

Bilag 6: Sangglads betydning for de deltagende institutioner

Referencer:

- Andersen, B.H. og Hansen, E.J. (2009). *Et sociologisk værktøj – introduktion til den kvantitative metode*. Hans Reitzels Forlag.
- Balsnes, A.H. (2009). *Å lære i kor : Belcanto som praksisfellesskap*. PhD afhandling. Norges musikkhøgskole.
- Holgensen, S.-E., Bruun, P. og Tjagvad, M. (2018). Small Composers. In: Kenny, Albhei & Christophersen, Catharina. *Musical Alterations*. Routledge.
- Holgensen, Sven-Erik (2016). Musik i skole- og fritidspædagogisk praksis. I: Gravesen, David Thore (red.) *Pædagogik i skole og fritid*. Hans Reitzels Forlag.
- Kenny, A. (2016). *Communities of musical practice*. Abingdon: Routledge.
- Rinta, T., Purves, R., Welch, G., Elmer, S. S. & Bissig, R. (2011). *Connections between children's feelings of social inclusion and their musical backgrounds*. Journal of Social Inclusion 2 (2) 2011.
- Wenger, E. (2004). *Praksisfellesskaber – læring, mening og identitet*. Hans Reitzels Forlag.
-

Udvikling og certificeringsproces for sangprofilbørnehaver

Hvad er en sangprofilbørnehave?

En sangprofilbørnehave er, i Sangens Hus' forståelse, en institution hvor hele personalegruppen har opnået sangpædagogiske færdigheder og refleksionsevne, og hvor kvalificerede sangpædagogiske aktiviteter er centrale i institutionens kultur og i arbejdet med at nå de pædagogiske mål. Endvidere lægger projektet op til at institutionen afsøger mulighederne for sangpædagogiske samarbejder i lokalområdet fx sangkraftcentre, musikskoler, skoler, udøvende kunstnere eller institutioner, således at børnene møder sang som kunstnerisk og kulturel udtryksform i flere former.

Hvad betyder det konkret for den enkelte institution?

- Det er en forudsætning for certificeringen at der er bred opbakning til ønsket om udvikling og certificering, herunder også vilje og evne til at dedikere tid og økonomi til udviklingsprojektet.
- Institutionen indgår en udviklingsaftale med Sangens Hus for en periode på min. 3 år.
- Sangprofilen skal indarbejdes i institutionens vision/målsætning, i udviklingsplaner og pædagogiske metoder
- Ledelse og personale deltager i kompetenceudviklende aktiviteter
- Der nedsættes en styregruppe som sikrer projektets gennemførelse og har ansvaret for at dokumentere udviklingen lokalt.

Hvad koster det at blive en sangprofilbørnehave?

Den samlede udviklings-, certificerings- og konsolideringsproces koster 60.000 kr. plus 60 timers vikardækning over 2 år.

Dertil bidrager Nordea-fonden via Sangens Hus med 133.000 kr.

Beløbet går til:

- konsulentbistand i den organisatoriske udviklingsproces
- afholdelse af kurser i sangpædagogik og sangpædagogisk refleksion
- at en sangpædagogisk konsulent med speciale i aldersgruppen 3-5 år indgår i institutionens hverdag op til 230 timer over 2 år.

Institutionen bidrager med:

- ledelses- og personaletimer til det organisatoriske udviklingsforløb og arbejdet i styregruppen
- vikartimer når det faste personale deltager i kompetenceudviklende aktiviteter
- to årlige besøg af sangkonsulenten fra projektets 3. år.

Forløbet

Forproces

- Information og dialog mellem institution, Sangens Hus/ Sangkraftcenteret og evt. den lokale kommune.
- Afklaring af opbakning fra bestyrelse, medarbejdere, kommune og ledelse.
- Afklaring af økonomi – behov og mulig struktur
- Omverdensanalyse: Afdækning af lokale resurser (fx musiklærere på skoler, musikskole, sangkraftcenter, organist/ sognemedhjælpere med musikalsk profil)
- SWOT: Afdækningen af institutionens styrker og svagheder, muligheder og trusler i forhold til den pædagogiske praksis og til selve organisationen.
- Afdækning af institutionens nuværende praksis vedr. sangaktiviteter.
- Generelt overblik over institutionens pædagogiske praksis og arbejde med læreplaner

År 1 - Praksisforløb

Praksisforløbet er den udviklings- og læringsproces som gør institutionen klar til at blive certificeret sangprofilbørnehave.

Formålet med certificeringen er tredelt:

- Det forpligter og sætter retning
- Det kan kommunikeres
- Der følger resurser til opkvalificering og udvikling med certificeringen

I praksisforløbet er der taget meget hensyn til at opretholde og styrke pædagogernes daglige arbejde med børnene. Det er et mål at pædagogerne i mindst muligt omfang skal væk fra børnene. Det er samtidig Sangens Hus' vurdering, at en vis kursusvirksomhed være nødvendig for at udvikle pædagogernes egen stemmebevidsthed og skabe rum for pædagogisk refleksion. Dette foregår i regi af det sangpædagogiske netværk.

Under praksisforløbet er sangkonsulenten til stede i institutionen 4-8 timer om ugen (afhængig af antal børnegrupper).

Praksisforløbet har til formål at sætte institutionens personale i stand til i praksis at udvælge, igangsætte, lede og pædagogisk evaluere sangaktiviteter som passer til børnegruppens niveau og behov og som relaterer sig til børnenes hverdag såvel som til institutionens læreplaner.

Efter praksisforløbet har børn og personale opbygget et grundlæggende repertoire af sange og sangaktiviteter samt den faste struktur, som aktiviteterne foregår indenfor. En del af repertoire vil være understøttet af webportalens online resurser.

Sideløbende med praksisforløbet deltager det faste personale i tre årlige netværksmøder med sangpædagogisk udvikling og refleksion.

For hver institution nedsættes en styregruppe som sammen med institutionens ledelse er garanter for at processen lykkes pædagogisk og organisatorisk. Sangens Hus projektteam er konsulent for styregruppen frem til certificeringen. I dette arbejde vil der især være fokus på to elementer:

Udvikling af institutionens pædagogiske praksis som sangprofilbørnehave. Pædagogisk, organisatorisk og økonomisk bæredygtighed i projektet.

År 2

- Sangprofilinstitutionen har nu planlagte sangaktiviteter mindst tre gange pr uge
- Sangkonsulenten er på institutionen 2-4 timer om ugen og har fokus på den fortsatte sangfaglige og sangpædagogiske kvalitet og udvikling
- 2 styregruppemøder i løbet af året
- Ét sangpædagogisk netværksmøde

I år 2 er der endvidere fokus på at inddrage resurser fra lokalområdet.

År 3 – og derefter

- Sangprofilinstitutionen er nu selv ansvarlig for sangaktiviteterne. Sangkonsulenten besøger institutionen ca. 3 timer 2 gange årligt. Dette er et krav for at opretholde certificeringen.
- 2 styregruppemøder i løbet af året - Sangens Hus projektteam er ikke længere en del af styregruppen.

Sangprofilinstitutionen har forsat et regelmæssigt samarbejde med lokale resurser fx sangkonsulent eller sangpædagoger fra det lokale sangkraftcenter, musiklærere på skoler, musikskole, udøvende kunstnere eller organisationer, organist/sognemedhjælper med musikalsk profil, freelance musikpædagog eller lignende. Evt. udgifter til dette samarbejde oppebæres af institutionen i samarbejde med kommunen.

Opgavebeskrivelse

Evaluering af projekt Sangglad

Opgave:

Sangens Hus (SH) ønsker en ekstern evaluuator til at varetage opgaven med at evaluere Projekt Sangglad i forhold til SH projektbeskrivelse – se nedenstående uddrag fra projektbeskrivelse (Mål og Evaluering).

Evalueringen skal både bevidne projektets målopfyldelse over for Nordea-fonden og formidle projektet i videste forstand overfor både fag- og lægpersoner.

De primære formål med evalueringen af projekt Sangglad er:

- At belyse projektets målopfyldelse
- At løbende justere evt. uhensigtsmæssigheder i implementeringen af projektet
- Vidensgenerering, systematisering og formidling af viden om sang med mindre børn med henblik på at styrke indsatsen i selve projektet samt at projektet også kan komme børn, pædagoger, forældre og institutioner til gode, som ikke direkte deltager i certificeringen

På baggrund af evalueringsindsatsen vil det således ikke udelukkende være projektets målopfyldelse, som bliver belyst. Der vil også løbende være mulighed for at justere projektet både fagligt og organisatorisk ved at indarbejde uventede resultater i den efterfølgende praksis. Der er altså tale om både en resultatevaluering, som belyser projektets målopfyldelse (og evt. også effekter) samt en procesevaluering, der både munder ud i erfaringsopsamling og justering af metoder og arbejdsprocedurer samt en samlet oversigt over de sangpædagogiske erfaringer og nyskabelser, som projektet medfører, og hvordan disse kan knyttes til de lovbestemte læreplanstemaer.

Den faglige opkvalificering af pædagogerne og børnenes respons og kreative udvikling vil løbende blive fulgt og dokumenteret af pædagoger, sanglærere og evaluator. Også den organisatoriske udvikling og samarbejdet mellem institutioner og Sangens Hus som kulturaktør vil blive undersøgt. Det samlede projekts høje kompleksitetsgrad gør, at den samlede evaluering vil anvende en række metoder. Disse drejer sig først og fremmest om: **monitorering** (bl.a. vha. spørgeskemaer), **(deltager-)observation** (bl.a. i form af små filmklip, som dokumentere den sangpædagogiske praksis og dens virkning), **selv- og deltager-evaluering** ved fokusgruppe og kvalitative interviews samt evt. **case-kontrolstudier**, for at få et fingerpeg om projektets effekter.

Uddrag fra projektbeskrivelse.

Sangglad er et nationalt projekt med mange aktører. Som fælles fokus og ambition for udviklingen frem til 2020 har vi følgende mål:

Hvordan opleves forandringen?

1. Mere og bedre sang i børnehaverne, større sang- og musikforståelse og et bredere kendskab til den danske sangskat både blandt børn og voksne.
2. Vi har udviklet og certificeret 100 sangprofilbørnehaver med i alt ca. 12.000 børn og udviklet stærke lokale og regionale pædagogiske netværk omkring den sangfaglige indsats.
3. Vi har udviklet digitale løsninger, der understøtter barnets møde med sang i en bred vifte af nære relationer: børn med børn, børn med pædagoger og børn sammen med forældre og bedsteforældre. Den digitale løsning skal være kendt og brugt både af institutioner og i de private hjem.
4. Mere viden og faglighed om børnestemmer og om hvordan pædagoger, gennem sang og bevægelse, kan arbejde med de lovbestemte læreplanstemaer. Denne viden er samlet og delt via den digitale løsning.

Når SangGlad er realiseret vil man møde endnu flere glade børn ude i institutionerne, der nynner, traller og synger, både sammen og hver for sig. Det gør de, fordi det er en helt naturlig del af deres barneliv i institutionen, med hinanden og med de voksne.

Pædagogerne har integreret sang og musik centralt i det pædagogiske arbejde. De ved, at sanglege eller fællessange kan noget helt særligt, fx når man skal samles på tværs af aldersgrupper.

Aktive sang- og bevægelseslege er en væsentlig inkluderende aktivitet, hvor de tydelige rammer støtter børn, som skal lære at begå sig i fællesskaber, og hvor det legende element inviterer de mere stille børn til udfoldelse. De mindste lærer af de større børn.

Nogle steder bruges sang og musik med et helt særligt pædagogisk sigte – fx i arbejdet med børnenes sproglige udvikling. Andre steder sætter profilen rammen for hele institutionens

hverdag, og fylder dens årshjul med sangaktiviteter, som understøtter de lovbestemte læreplanstemaer.

Forældrene vil opleve, at der er en fælles positiv ånd i institutionen. Sang fylder på en god måde, og pædagogerne ved hvad de vil med musikken.

De familier der selv synger og hører musik derhjemme, vil glæde sig over, at deres børn også i dagtilbuddet synger og lærer nye og gamle sange. I familier som ikke har den tradition, bruger børnene deres Ipads eller smartphones derhjemme til at dele de sange, de kender fra børnehaven, med søskende, forældre og bedsteforældre.

Evaluering

I forbindelse med udrulningen af SangGlad etablerer Sangens Hus et samarbejde med en ekstern evaluatør, som vil tilrette læringsopsamling og evaluering på en måde som giver mulighed for at følge projektets målopfyldelse og indarbejde læring og erfaringer i udrulningen.

Den faglige opkvalificering af pædagogerne og børnenes respons og kreative udvikling vil løbende blive fulgt og dokumenteret af pædagoger og sanglærere.

Vi forventer, at metoderne her vil være brug af fokusgrupper og kvalitative interviews. Også den organisatoriske udvikling og samarbejdet mellem institutioner og Sangens Hus som kulturaktør vil blive undersøgt. Hertil kommer den generelle afrapportering af deltagerantal, omtale, certificeringer mv.

På baggrund af evalueringsindsatsen vil der være løbende mulighed for at tilrette projektet fagligt og organisatorisk og for at indarbejde uventede resultater i den efterfølgende praksis.

Følgeforskning Sangglad 2017-2020

Følgeforskningens formål og problemstilling	2
State of the art	2
Projektversion 1	3
Basisoplysninger om projektet og de deltagende børnehaver	3
Opstartsbesøg i børnehaven	3
Oplysninger om sangkonsulenter (Sangens Hus)	3
Baseline spørgeskema til børnehaver	4
Evalueringsspørgeskema til børnehaver	4
Rapporter og anden formidling af følgeforskning	5
Noter til budget om analyse af datamateriale (Bilag 3)	5
Rapporter og anden formidling af følgeforskning	5
Midtvejsrapport januar 2018	5
Delrapport august 2019	6
Slutrapport august 2020	6
Forskningspublikationer	6
Formativ evaluering (intern)	6
Observation af daglig praksis	6
Tidsplan for udrulning af <i>Projekt Sangglad</i>	7

Følgforskningens formål og problemstilling

Anledningen til følgeforskningsprojektet *Sangglad 2017-2020* er, at Sangens Hus i løbet af disse tre år iværksætter udrulning af udviklingsprojektet *Sangglad* i mere end 100 børnehaver over hele Danmark. Den musikpædagogiske indsats er beskrevet nærmere af Sangens Hus (se mål under *Hvordan Opleves forandringen?* i bilag 1), og denne indsats skal evalueres løbende og formativt af deltagerne selv.

Formålet med følgeforskningen er at støtte udviklingsprojektet *Sangglad* og samtidig at tilvejebringe et vidensgrundlag for ekstern evaluering af *Projekt Sangglad* samt at skabe ny viden om, hvilken betydning daglige sangaktiviteter kan have for børn og voksne i børnehaver og i videre betydning for børns hverdagsliv. Dette sammenfattes i begrebet *sangkultur*, der derfor defineres nærmere i forbindelse med projektets gennemførelse.

Følgforskningens overordnede problemstilling omfatter to selvstændige men dog sammenhængende forskningsspørgsmål,

1. i hvilken grad *Projekt Sangglad* understøtter udvikling af en sangkultur i børnehaverne samt
2. hvorvidt og hvordan sangaktiviteter medvirker til øget trivsel i børnehaverne og i børnenes hverdagsliv

Aftalen omhandler alene projektversion 1, idet igangsættelse af projektversion 2 beror på yderligere finansiering udover de midler der er afsat i Projektet. Såfremt projektversion 2 iværksættes, udarbejdes en særskilt kontrakt på denne.

Sideløbende med følgeforskningen indsamler sangkonsulenter og børnehavernes pædagogiske personale materiale til brug for intern formativ evaluering, og dette materiale indgår tillige i datagrundlaget i projektversion 2 af følgeforskningen.

I det følgende beskrives projektversion 1 og den interne evaluering.

State of the art

Som afsæt for undersøgelsen og for den vidensformidling, der er en del af formålet med *Projekt Sangglad*, udarbejdes en oversigt over eksisterende forskning om sang primært med henblik på aldersgruppen 3-6 år, herunder sang i dagtilbud, i musikskoler og lignende samt i hjemmet. Udover at indsamle viden om børns sanglige udvikling, er der desuden fokus på undersøgelser af effekter af sang med børn (impact studies), som forbinder sang og syngaktiviteter med andre forhold i børns udvikling og livsverden.

Redegørelsen for *state of the art* vil være bilag til i de forskningsbaserede evalueringsrapporter for Projekt Sangglad, men er også tænkt som formidling af viden til deltagerne i projektet.

Udarbejdelse af state of the art artikler udføres i forskerens fri forskningstid

Projektversion 1

Spørgsmål 1, i hvilken grad der udvikles en sangkultur i børnehaverne, belyses med udgangspunkt i en baseline undersøgelse. Der indsamles basisoplysninger om de deltagende institutioner, de tilknyttede sangkonsulenter samt aktiviteter det planlagte forløb. For at tilvejebringe sammenligneligt materiale om udvikling af sangkulturen i børnehaven gennemføres to spørgeskemaundersøgelser, en baseline undersøgelse forud for igangsætning af den pædagogiske indsats og en evaluerende undersøgelse efter det første års indsats.

Basisoplysninger om projektet og de deltagende børnehaver

Som det står beskrevet i Udviklingsaftalen (bilag 4) mellem deltagende børnehaver og Sangens Hus, tager projekt *Sangglad* afsæt i institutionen, pædagogernes og børnenes praktiske hverdag. For at kortlægge en række indikatorer på, hvordan og i hvilken grad sang har betydning i denne praksis, indsamles basisoplysninger om de deltagende institutioner, deres størrelse, geografiske placering, m.v., om det pædagogiske personale i børnehaverne, samt om sangkonsulenterne.

Indsamling af basisoplysninger til brug for udviklingsprojektet,

Opstartsbesøg i børnehaven

Følgforskningen forudsætter et tæt samarbejde med børnehaverne, og Forsker/Forskningsassistent foretager derfor et opstartsbesøg i 3 udvalgte børnehaver for at facilitere samarbejdet med børnehavernes personale og sangkonsulenterne om indsamling af materiale til dokumentation af forløbet. Forsker og Forskningsassistent foretager de 3 besøg sammen, og erfaringer herfra danner grundlag for kommunikation med alle deltagende børnehaver. Disse erfaringer deles med Sangens Hus.

Oplysninger om sangkonsulenter (Sangens Hus)

Følgende oplysninger leveres af Sangens Hus Projektleder:

Beskrivelse af sangkonsulenternes indsats, herunder hvor meget tid de er i de enkelte børnehaver, og beskrivelse af selve indsatsen

Beskrivelse af sangkonsulenternes uddannelsesbaggrund og erfaring med at undervise børn (og pædagoger) samt hvilke børnehaver, de er tilknyttet. Oplysninger om kurser for pædagoger (leveres af Sangens Hus) Projekt Sangglad sigter også mod kompetenceudvikling, som opnås i et samspil mellem sangkonsulenter i den pædagogiske praksis og kurser (årlige netværksmøder) som led i indsatsen. Beskrivelse af formål, indhold og omfang, samt hvornår i forløbet pædagogerne er på kursus.

Disse oplysninger leveres af Projektleder

Baseline spørgeskema til børnehaver

Grundlæggende information om personalets baggrund, om sangaktiviteter (hvor, hvordan, hvornår, hvilket repertoire) og om sang i børnenes hverdag, som ikke er tilrettelagt af voksne, m.v.

Spørgeskemaet tjener flere formål:

- det giver en indledende forståelse af, hvilken betydning sang og sangaktiviteter har for børn, forældre og pædagogisk personale i de enkelte børnehaver
- spørgeskemaet kan således også give sangkonsulenterne et indtryk af børnehavens forhold til sang og deltageres motivation for det forestående samarbejde
- det medvirker til at bevidstgøre personalet om opmærksomhedspunkter i forbindelse med *Projekt Sangglad*.
- det danner grundlag for en før/efter analyse ved den afsluttende evaluering,
- det giver mulighed for sammenlignende analyser af udvalgte temaer på tværs af de medvirkende børnehaver

Baseline-spørgeskemaet er udarbejdet i samarbejde mellem NCS og SH. Det besvares elektronisk af børnehaven ved projektstart. NCS sætter spørgeskema op i Inquisite og Sangens Hus understøtter formidlingen i forbindelse med besvarelsen i børnehaverne.

Spørgeskema til børnene besvares sammen med en forælder, der får tilsendt link på mail til sit eget og sit barns spørgeskema. Den voksne læser spørgsmålet højt, og børnene svarer ved at vælge en smiley.

Materiale fra baselineundersøgelsen analyseres for hver enkelt børnehave, når udrulning sættes i gang, dvs. ca. 24 børnehaver i juni 2017 og ca. 50 børnehaver i august 2018 og ca. 25 børnehaver i august 2019.

Evalueringsspørgeskema til børnehaver

Efter det første års deltagelse i projektet besvarer de samme personer, som besvarede det indledende spørgeskema et opfølgende skema til evaluering af

indsatsen. Skemaet fokuserer på den sangkulturelle praksis såvel i børnehaven som i hjemmet, og herved søges det belyst, hvilke ændringer *Projekt Sangglad* har medført for børnenes hverdagsliv.

Rapporter og anden formidling af følgeforskning

Følgeforskningens resultater formidles i en midtvejs- og en slutrapport, via *Projekt Sangglads* hjemmeside samt via andre relevante publikationskanaler.

Noter til budget om analyse af datamateriale (Bilag 3)

Analyse af baseline spørgeskema (1 time pr. børnehave = 100 arbejdstimer) danner grundlag for planlægning af observation og interview, og der foretages sammenlignende analyse med spørgeskema til evaluering (100 arbejdstimer). Der afsættes lige så mange timer til evalueringsskemaet, som til baseline-skemaet, fordi der i evalueringsskemaet indføres en række nye spørgsmål om trivsel, som vil kræve særskilt analyse.

Kvalitativ analyse af observationer og interviews, der indsamles af forsker og assistent: Der påregnes 3 timer til forskningsassistens analyse for hver af de 32 timers materiale, der er indsamlet i de 8 udvalgte institutioner, i alt 96 timer. Hertil kommer afsluttende analyse på tværs af alle deltagende institutioner, der tillige omfatter materiale indsamlet af det pædagogiske personale til brug for intern evaluering, idet der er indgået aftale om, at Sangens Hus stiller dette materiale til rådighed for forskeren. Analysen indgår i grundlaget for den afsluttende rapport samt for videnskabelige artikler.

Rapporter og anden formidling af følgeforskning

Mens den interne evaluering udelukkende har formativt sigte og fokus på den enkelte børnehave, har den eksterne evaluering såvel et formativt som et summativt sigte. Alt materiale i den eksterne evaluering og følgeforskning anonymiseres iht persondatalovens regler, således at ingen deltagende institutioner eller personer omtales ved navn eller stedsbetegnelser.

Følgeforskningens resultater formidles i en midtvejs- og en slutrapport, via *Projekt Sangglads* hjemmeside samt via andre relevante publikationskanaler.

Midtvejsrapport januar 2018

1. Introduktion til følgeforskningen for *Projekt Sangglad*
2. Formål jvf. projektversion 1de første tegn på effekt af projektet
3. Metoder
4. Hovedresultater og anbefalinger
5. Konklusion og perspektivering
6. Bilag:

- a. Udviklingsprojektet Sangglad (Sangens Hus)
- b. State of the art vedrørende sang og sangkultur for 0-6 årige
- c. datamateriale

Delrapport august 2019

Delrapporten har til formål at opsummere, hvilke forskelle der viser sig for børnehaver efter hhv. 1 og 2 års deltagelse i *Projekt Sangglad*.

Slutrapport august 2020

1. Introduktion til følgeforskningen for *Projekt Sangglad*
2. Formål jvf. projektversion 1 de første tegn på effekt af projektet
3. Metoder
4. Hovedresultater og anbefalinger
5. Konklusion og perspektivering
6. Bilag:
 - a. Udviklingsprojektet Sangglad (Sangens Hus)
 - b. State of the art vedrørende sang og sangkultur for 0-6 årige
 - c. datamateriale

Forskningspublikationer

2-3 videnskabelige artikler om sangbørnehaver 2018-2020 publiceres i fx British Journal of Music Education, European Early Childhood Education Research Journal, Nordisk Musikpedagogisk Forskning.

Udarbejdelse af videnskabelige artikler udføres i forskerens fri forskningstid.

Formativ evaluering (intern)

Løbende intern dokumentation anvendes dels til formativ evaluering og dels som grundlag for evalueringsrapporter januar 2018 og i august 2020 – se også "Oplæg til udviklings- og certificeringsproces for sangbørnehaver".

Observation af daglig praksis

På baggrund af opstartsbesøg v/ forsker eller forskningsassistent udarbejdes en dokumentationsmanual, der kan danne grundlag for den formative evaluering. Sammen med Sangens Hus opstilles et sæt formative kriterier for vellykket implementering, som praktikerne kan skrive ind i en logbog eller lignende. I begrænset omfang dokumenterer børnehaverne selv sangaktiviteter med videooptagelser, som kan anvendes både ved formidling til forældre og som empirisk materiale til brug for hhv intern evaluering og følgeforskning.

Tidsplan for udrulning af *Projekt Sangglad*

Sommer 2016

Forberedelse og planlægning af udviklingsforløb

August 2016

Opstart af udviklingsforløb for pionérbørnehaver (pilotprojekt), der danner grundlag for planlægning af 1. udrulning i juni/august 2017.

Juni 2017

7 pionérbørnehaver certificeret.

Opstart certificering af ca. 24 bhv.

Januar/februar 2018: Evalueringsrapport som afsæt for fortsat evaluering.

Sommer 2018

Planlægning af 2. udrulning: ca. 50 børnehaver

Juni 2018

Afsluttet certificering af ca. 23 bhv.

Afslutning af projektets første fase (2 år)

Aug. 2018 – jun. 2020

Sidste udrulning: ca. 25 bhv.

Sangkonsulenter til Sangens Hus

Sangens Hus udvider sit sangkonsulent team, i første omgang på Fyn og Sjælland, men modtager gerne ansøgninger til løbende brug fra hele landet. Som sangkonsulent i Sangens Hus bliver du del af et team i et stærkt fagligt miljø, og du bliver tilknyttet et nationalt netværk af sangaktører, herunder de regionale sangkraftcentre og sangcentre.

Sangens hus udruller løbende sangprojekter, de ledige stillinger vedr. i første omgang projekt Sangglad, hvor 100 daginstitutioner, Nordea fonden og Sangens Hus samarbejder om at skabe glade og kreative børneliv med udgangspunkt i sangen. Læs mere her: www.sangglad.dk

Sangkonsulentens hovedopgaver

- Observere i institutionen og gennem dialog og sparring at sætte retning på den lokale indsats
- Varetage sidemandsoplæring af de professionelle voksne - sammen med børnene
- Støtte udviklingen af en rød tråd i institutionernes sangpraksis og koblingen til læreplanen, samt evt. eksisterende toninger f.eks. natur eller bevægelse
- Bidrage til forældresamarbejdet
- Sparre og samarbejde med kollegaer i det nationale team

Faglige kompetencer

Vi søger en medarbejder, som har en fagligt relevant uddannelse inden for sang og har erfaring med holdundervisning. Du f.eks. uddannet AM'er, sangpædagog eller musikformidler.

Vi lægger vægt på:

- Praktiske færdigheder og viden om sang i relation til børn
- Evne til at tilpasse din faglige indsats til netop den situation du befinder dig i
- Erfaringer med at inddrage bevægelse
- At du kan arbejde med stemmetræning på hold
- Interesse for førskoleområdet

Personlige kompetencer

Vi forventer at du:

- Vil tilegne dig konsulentfærdigheder og har evner for både at observere, lytte og vejlede
- Mestrer en positiv og anerkendende tilgang til mennesker
- Både kan planlægge og føre ting ud i livet. Du evner at justere og tilpasse et forløb efter målgruppens behov
- Er fleksibel i forhold til varierende arbejdstider og en svingende arbejdsbyrde
- Har rådighed over en bil. Der vil blive en del kørsel i forbindelse med konsulentbesøg.

Vi tilbyder:

- Et spændende job, som gør en forskel for mange børn og voksne
- Et job med mange muligheder for personlig udvikling og netværksdannelse
- Et levende og inspirerende miljø, hvor du får rig mulighed for at udfolde dig med dine gode idéer og initiativer
- Varierende arbejdsopgaver og stor mulighed for at påvirke indhold og metoder
- Store frihedsgrader og fleksibilitet mht. planlægning af egen tid
- Individuelt tilpasset stilling med gode muligheder for at kombinere med andet arbejde

Er du interesseret?

Tiltrædelse på Sjælland er hurtigst muligt og på Fyn i august, der er løbende åbninger i hele landet.

Det er obligatorisk at deltage på den årlige sangkonsulentworkshop som holdes i Herning fra den 21. – 23. juni 2018.

Vil du vide mere om stillingerne, er du velkommen til at kontakte:

Teamleder Heidi Kudahl heidi@sangenshus.dk, t: 57272010

Ulrich Klostergaard, mail@ulrichklostergaard.dk, daglig leder af Sangcenter Svendborg.

Jacob Heide Madsen, jhm@roskildesynger.dk, leder af Roskilde Synger

Ansøgning med CV og relevante bilag sendes per email til kontor@sangenshus.dk senest den 3. april 2018, kl 12.00

Samtaler forventes afholdt inden udgangen af april

Sangens Hus vision er at skabe et mærkbart og målbart løft af sangen i Danmark gennem et strækt og fokuseret samarbejde. Sangens hus er støttet af kulturministeriet og har herfra fire opdrag: videntcenter, talentudvikling, sangkraftcentre og sangprojekter.

Sangens Hus arbejder endvidere sammen med en lang række fonde.

Læs mere her: www.sangenshus.dk

Sangglad materialer

Diverse materialer:

Til at drive både opkvalificeringen i praksis og til at skabe opmærksomhed omkring Sangglad, har Sangens Hus produceret forskellige materialer. De fordeler sig på følgende:

- Sangglad signaturfigurer, plakater og klistermærker
- Sangglad Sangbog
- Sangglad proceshåndbog

Sangglad signaturfigurer:

For at skabe en visuelt identitet omkring projekt Sangglad, har illustrator Zarah Juul udviklet et tegnet univers med flere signaturfigurer. Figurerne *Tempo*, *Tone*, *Forzando*, Hunden *Dur & Mol*, *Noderne* og *Unoderne* går igennem både på hjemmeside, sangbog, app, plakater, klistermærker og animerede tegnefilm. Således ønsker Sangens Hus, at skabe et univers som bidrager til det legende og kreative børneliv.

Figurerne er fantasifigurer, der ikke er kønsstereotype, idet ønsket har været at figuruniverset skal tale til både drenge og piger.

Dette univers har p.t. et uudnyttet potentiale, som kan foldes mere ud i forhold til at producere forskellige materialer ifald der kan afsættes yderligere ressourcer til det.

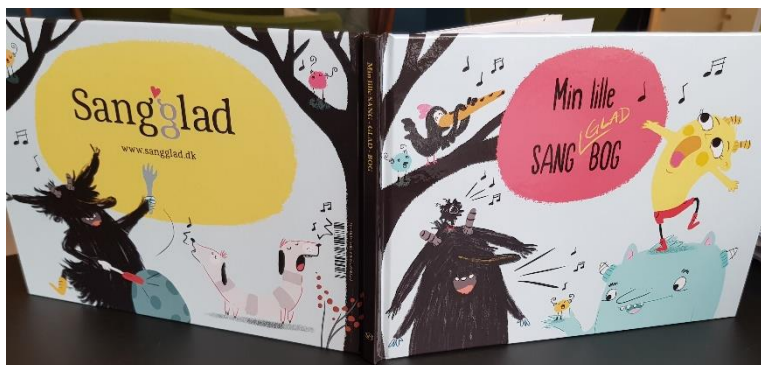
Sangglad Sangbog

Min lille SANG-GLAD-BOG indeholder 12 sange, som er udvalgt og redigeret af Sangens Hus sangkonsulentteam. Sangbogen er tryk og redigeret af forlaget Wilhelm Hansen, der også har håndteret rettigheder ift. KODA m.fl.

Sangbogen formidler de 12 sange, og kommer med forslag til hvordan man kan lege med dem, og så er der mulighed for at løse forskellige opgaver, og bl.a. tegne sig selv og sin familie. Målsætningen har været, at bogen skal blive en personlig sangbog.

Det er prioriteret, at bogen skal være meget holdbar, hvorfor der er investeret særligt i, at trykke og indpakke bogen i nogle stærke materialer.

Bogen uddeles i alle institutioner til både børn og pædagogisk personale i de to første år, hvor der er en sangkonsulent tilknyttet. Der er endnu ikke indgået aftale om, hvad der skal ske med bogen på længere sigt.

Sangbogen er blevet meget positivt modtaget. Især fordi den kobler sig op på det repertoire, som sangkonsulenterne arbejder med. Samtidig bliver der kommenteret positivt på kvalitet af både indhold og lay out.

8 af sangen i sangbogen er sange der bliver animeret og som kommer til at blive en del af Sangglad app'en og bliver

tilgængelig på www.sangglad.dk

Bagerst i sangbogen findes tre QR koder, som hver især linker direkte til tegnefilm, tegnematerialer, samt til en sangkonsulentguide omkring sang med børn.

Sangbogen blev uddelt i 3400 eksemplarer i december 2017, og i marts 2018 blev de første tegnefilm frigivet på hjemmesiden. Det har således endnu ikke været muligt at undersøge, om materialerne bliver brugt.

Sanggladproceshåndbog

I forbindelse med opstart af projekt Sangglad, og det udviklingsarbejde der blev sat i gang med de syv pionérinstitutioner, blev der formuleret et behov for at videndele mellem det pædagogiske personale.

Sangens Hus så her en mulighed for at der kunne udvikles en app, der både kunne bruges til videndeling mellem pædagoger, og som værktøj til at kommunikere mellem Sangens Hus og pædagoger i projektet.

Efter et afklaringsforløb, som blev faciliteret af IT-bureauet Ditmer, stod det dog klart, at daginstitutioner er et miljø, hvor de digitale værktøjer endnu ikke fylder særlig meget, og der ikke er tradition for eller behov for at bruge IT i dagligdagen. Dette især grundet i, at det pædagogiske personale er meget "på børnene", og ikke har tid til forberedelse, eller løbende kommunikation hen over en arbejdsdag.

Derfor blev idéen om en app målrettet pædagoger nedlagt, og ressourcerne i stedet fokuseret på at producere et pædagogisk filmkatalog.

På baggrund af denne læring, og feedback fra sangkonsulenter i pionérinstitutionerne, valgte Sangens Hus at producere en trykt proceshåndbog til at understøtte praksisindsatsen ude i institutionerne.

Proceshåndbogen er Sangglads praktiske overblik- og planlægningsværktøj, som udleveres til daginstitutionen ved projektstart. Her findes planlægningskemaer, huskelister og gode råd til processen, både før og efter institutionerne bliver certificerede.

Bogen indeholder således alle vigtige oplysninger om projektet – hvad målet er med projektet, hvad en sangkonsulent er og hvad der forstås med certificering. Samtidig skaber proceshåndbogen overblik over de tre år, hvor institutionerne med i projektet, ved at bryde indsatsen ned i afgrænsede perioder med særlige

er

temaer.

Mange steder er bogen blevet et centralt arbejdsredskab for samarbejdet mellem sangkonsulent og institution – og der er ingen tvivl om, at alle er meget tilfredse med at have proceshåndbog som en helt gammeldags bog, som ligger i personalestuen, og som skaber klarhed over indsatsen. Især i en dagligdag, hvor der også er andre tiltag som fylder for den enkelte pædagog.

Bilag 6

Sangglads betydning for de deltagende institutioner – konklusioner fra en række kvalitative interviews i Sangglade institutioner.

Dette bilag præsenterer konklusioner på en undersøgelse foretaget af Videncenter for sang som har til formål dels at undersøge, hvilken betydning Sangglad har for henholdsvis børn, medarbejdere, ledere og forældre tilknyttet Sangglade institutioner og dels at afdække eventuelle faglige, administrative og organisatoriske uhensigtsmæssigheder i implementeringen af Sangglad med henblik på evt. at justere udrulningen af projektet.

Datagrundlaget udgøres af 10 kvalitative interviews med 5 pædagoger og 5 ledere fra 5 forskellige institutioner. De 5 institutioner er Lyngens Børnehave i Køge, Børnehuset Stige ved Odense, Bakkehuset i Felsted uden for Åbenrå, Børnebakken Øst og Vest i Hjerting ved Esbjerg samt Unoden i Viborg. Institutionerne er valgt, så de geografisk er fordelt over hele landet, hører under 5 forskellige sangkraftcentre og har 5 forskellige sangkonsulenter tilknyttet. De 4 har været med i Sangglad siden august 2017, mens Unoden i Viborg først er startet op 1. januar 2018.

De 5 institutioner er besøgt i perioden fra den 26. februar og frem til den 14. marts, hvor Stine Isaksen fra Videncenter for sang har foretaget kvalitative interviews med ledere og ansatte.

Med udgangspunkt i disse interviews vil følgende emner blive belyst:

Sangen og projekt Sangglads betydning for børnene	2
Betydningen af sang for børnene	2
Betydningen af Sangglad for børnene	2
Sangen og projekt Sangglads betydning for pædagogerne	3
Betydning af Sangglad for den pædagogiske praksis i institutionen	3
Betydningen af Sangglad for den enkelte pædagog	4
Forældrenes reaktion på deltagelsen i Sangglad	5
Sangen og projekt Sangglads betydning for institutionernes ledelse	6
Anbefalinger generelt – fra både pædagoger og ledere	7

Sangen og projekt Sangglads betydning for børnene

Betydningen af sang for børnene

Alle interviewpersoner gav udtryk for, at sang er meget værdifuldt for børnene, og de tegner et helt entydigt billede af, at sang giver glæde og fællesskab. Som en pædagog fra Børnehuset Stige påpeger, så bliver man simpelthen "bare glad i låget af at synge", mens lederen af Bakkehuset i Felsted peger på, at "når man synger sammen så giver det fællesskab. Den man synger sammen med mobber man ikke efterfølgende". At sang reducerer det generelle konfliktniveau i institutionen er også noget som understreges i både Børnebakken og Unoden.

Pædagogerne peger også på, at sang tilvejebringer en øget sproglig stimulation og opmærksomhed, og introducerer børnene for en masse nye ord. En peger fx på, at børnene "bliver lånt nogle nye ord", mens en anden bemærker en øget "opmærksomhed på rytmen i sproget, på tonerne i sproget" hos børnene, når de synger.

Flere peger også på, at sangen hjælper børnene til bedre at kunne udtrykke og forstå følelser. Samtidig kan sang fx ifølge lederen af Lyngens Børnehave skabe stemninger, og han beskriver, hvordan de "bruger [sang] fx til at dæmpe støjniveauet og også til at sætte gang i den, når der skal være fest og farver."

Der peges også på et dannelsepotentiale i og med at børnene får nogle sange med på deres rejse, og lederen af Bakkehuset forklarer også, at "vi ligger lidt lavt socio-økonomisk, så vi forsøger at bruge sangen til at lave relationer mellem børnene på kryds og tværs. Og vi bruger sang i fht. alle læreplansmål – det kan gå ind og understøtte det hele."

Betydningen af Sangglad for børnene

*Børnene de går også og synger. Der er skabt noget helt andet – det er der altså. Jeg kan ikke rigtig sætte ord på det eller give eksempler, men det er bare nogle gladere børn.
(leder, Bakkehuset)*

Med Sangglad peger både ledere og pædagoger på, at der er sket en mærkbar ændring i den rolle, som sangen spiller for børnene. De fleste angiver, at der helt generelt er meget mere sang i institutionen, og at sangen er tilstede i mange flere sammenhænge. Man har både mere fokuserede og strukturerede sangsamlinger og mere spontant opstået sang ved omklædning, på legepladsen, toilettet eller lignende. Det sidste kan være initieret af de voksne men ofte er det børnene, som er begyndt at efterspørge eller selv initiere sang. En beretter, hvordan denne spontane sang er blevet en naturlig del af børnenes leg, og at de fx på legepladsen kan synge en velkommen sang fra sangsamlingerne til deres kammerater, når de lige får øje på hinanden. Det virker inkluderende og bekræfter og styrker fællesskab. Sangen bliver på den måde en del af børnenes hverdagsliv, og lederen af Børnehuset Stige forklarer, at "der hvor man aller-allermost kan se, at det har sin værdi, det er når forældrene kommer og siger: Hold da op de snakker nærmest ikke mere, men de synger eller traller den"

En pædagog i Børnebakken peger endvidere på, at der efter de er kommet med i Sangglad "er meget mindre – jeg vil ikke sige skæld ud, men sangen har givet os en meget mere anerkendende måde at tilgå børnene på. Fx når vi skal have tøj på så i stedet for "ta nu de støvler på" (skarp og bestemt stemme) så vender vi den og så synger vi: ♪♪ Du ska' ta' din' støvler på ♪♪ (mel: "Skorstensfejeren gik en tur") og så bliver det bare gjort gennem sang og leg i stedet for"

En leder peger endvidere på, at gevinsten for børnene også ligger i, at de oplever nogle mere fokuserede voksne, der kaster sig ud i nye ting, og ”når vi får mere mod på at prøve nogle nye ting, så smitter det jo af på børnene.” En pædagog har ligeledes observeret, hvordan Sangglad gør børnene mere kreative. Hun har et konkret eksempel med en sang om en sneengel, som både har givet inspiration til, at børnene har klippet og kreeret engle i pap og glimmer. Desuden blev sangen spontant taget op af børnene igen 1½ måned efter i forbindelse med, at der kom sne. Pludselig lavede de sneengle i sneen samtidigt med, at de sang sangen. Hun konkluderer i forlængelse heraf, at det de synger bliver brugt i mange sammenhænge og dukker uventet op – ”der er mange tegn, hvor vi lige kigger på hinanden og siger hov ja”

Dog kan der også være nogle børn, som ikke i første omgang bliver fanget af sangen. En pædagog fra Børnebakken peger på, at det nogle gange er lidt lettere at fange pigerne end drengene, og at det er vigtigt at være opmærksom på også at tilpasse de organiserede samsamlinger til drengenes præferencer. I Børnehuset Stige har de dog oplevet, at forældrene til en dreng, der er meget passiv i rundkreds, kan fortælle, at han derhjemme synger sangglad-sange hele tiden. Tilsyneladende bruger han altså samlingerne til at suge til sig, og udtrykker det senere.

Flere af interviewpersonerne peger på, at det særligt for børn med et andet modersmål end dansk kan være udfordrede – de kan i høj grad være ”på overarbejde”, når der synges. For andre to-sprogede er sangen imidlertid rigtig godt, og kan være en farbar vej ikke bare til at lære dansk men også ind i et fællesskab med de andre børn, som man ikke som udgangspunkt deler sprog med. Lederen af Bakkehuset peger på, at det især afhænger af de ressourcer og den opbakning, som barnet har med hjemmefra. Netop børn med en andet modersmål end dansk kan dog udgøre en særlig udfordring, som det er værd at tænke med i forhold til implementering af Sangglad i nye institutioner.

Sangen og projekt Sangglads betydning for pædagogerne

Betydning af Sangglad for den pædagogiske praksis i institutionen

*En meget væsentlig ting i vores hus er at det fra at have været mest mig, der har stået for det her, der er det [nu] alle mine kollegaer, der melder på banen, og det [sangaktiviteter] sker også, når jeg ikke er der.... Alle er i gang med at synge, og der er sang i løbet af hele dagen. Både i den her strukturerede tid, men jeg hører simpelthen sang – jeg hører både børn og voksne der synger, jeg hører voksne, der ikke bliver bremset af at man fx går igennem. Før kunne man blive lidt genert over sin egen stemme og det der med at andre voksne hørte at vi sang. Den synes jeg ikke den er der mere. Folk er fordybet af det her og synger med det de nu synger med.
(pædagog, Børnehuset Stige)*

Ovenstående citat inkluderer de væsentligste af de punkter, hvorved Sangglad tilsyneladende har påvirket den pædagogiske praksis i de enkelte institutionernes og pædagogernes tilgang til sangen

Mange påpeger, at institutionen de arbejder for også før de kom med i Sangglad var kendetegnet af et stort fokus på sang og musik. I forlængelse heraf er det værd at overveje, om det kan have været denne forudgående musikalske praksis eller identitet, som har motiveret ledelse og de ansatte i institutionen til at deltage i sangglad.

At alle de deltagende institutioner allerede forud for deres deltagelse i Sangglad så sig selv som en institution der havde et særligt fokus på eller kunne noget med sang og musik kan således udgøre et opmærksomhedspunkt i forhold til udrulningen af Sangglad. Hvis det er et generelt træk, er det relevant se på, hvordan man også kan inkludere flere børnehaver, som ikke som udgangspunkt har sang og musik som en særlig del af deres identitet.

Dog angiver alle – både ledere og pædagoger – at netop Sangglad har medvirket både til give ny inspiration, og til at sætte de sanglige aktiviteter mere i system, have et klarere formål og reflektere over dem på en anden måde.

Når sangkonsulenten fra Sangglad er på besøg, er der ofte centreret om egentlige sangsamlinger. Det har overordnet set givet et klart løft, og som lederen af Lyngens børnehave pointerer, så er der ”kommet mere power på, [og] der er kommet en større grad af didaktiske elementer ind over i forhold til hvordan man ligesom fastholder momentum”. Også en pædagog fra Bakkehuset peger på, at ”før var aktiviteterne mere uplanlagte – nu er de mere gennemtænkte – og samlingerne fungerer bedre – det bliver mere flydende og man kan bedre fastholde børnene.” Der peges altså på, at der er kommet mere struktur på sangsamlingerne og kvaliteten er forbedret, og at medarbejderne samtidigt ”er blevet meget mere bevidste om det samtidig med, at det bare er en naturlig del af dagligdagen”, som en pædagog på Børnebakken påpeger.

Det betyder, som lederen af Børnehuset i Stige påpeger, at ”der kommet mere sang i huset. Ikke kun til samlingerne, men alle synger mere – også personalet.” Eksempelvis arbejder alle institutioner med overgangssang, hvilket er nyt for nogle af dem. Dette bruges fx til at markere begyndelsen af måltider, når man skal have tøj på og derfor skal vente og i forskellige andre situationer. Derudover rapporteres der som nævnt om meget mere spontan sang. Fx siger lederen af Bakkehuset: ”Vi går jo også bare og pjattesynger nu. Det gjorde vi ikke før”, beskriver at ”når man fx er i sneen bliver der lige digtet en lille sang om det – og børnene – de er bare med på det.”

Sangkonsulentens og pædagogernes samarbejde om egentlige sangaktiviteter har altså den effekt, at sangen så at sige spreder sig, får en større plads i institutionen hverdag, og indgår som en naturlig del af mange andre aktiviteter. Det kan fx være i form af overgangssange, som man synger, når man skal i gang med at spise, eller også kan sangen optræde som spontan aktivitet initieret af både børn og voksne, når man eksempelvis er på legepladsen. En pædagog i Lyngens Børnehave påpeger, hvordan ”det giver arbejdsglæde – man bliver jo glad af at lære noget nyt og så bruge det i forhold til børnene”.

Betydningen af Sangglad for den enkelte pædagog

Det er kendetegnende for de deltagende institutioner, at ansvar for sangaktiviteterne i højere grad er blevet bredt ud på hele personalet efter de er kommet med i Sangglad. Det er en konsekvens af, at pædagogerne er blevet tryggere ved deres stemme, og begynder at opfatte den som et virksomt redskab i deres pædagogiske praksis. Der berettes således ofte om kolleger, der er gået fra at synge med til selv at synge for og lede sangaktiviteter. Man er holdt op med at skamme sig over sin stemme.

En pædagog fra Børnebakken forklarer ”Jeg har gået og puttet lidt med det, for jeg syntes måske ikke selv jeg var skarp til det med at synge. Og det har fået en anden vinkel efter vi er kommet med i det her”, mens en pædagog fra Børnehuset i Stige har konstateret, at ”børnene er ligeglade med, hvordan det lyder fordi

de synes, at det er dejligt at synge." Lederen af Lyngens Børnehave peger på, at "dem der måske har været blufærdige over om det lød kønt – det er de vist kommet over nu. Og her betyder anerkendelse rigtig meget – at folk bliver anerkendt for det de kan. Det er deres selvværd vi er med til at styrke og det samme gælder for børnene." Netop anerkendelse af det, den enkelte kan, står også centralt for en pædagog fra Børnebakken. Hun konstaterer netop, at "det, der gør, at man kan overvinde sin blufærdighed omkring at synge, er den måde det foregår på, at sangkonsulenten tager udgangspunkt i den enkelte, og flytter fokus fra at præsentere en smuk sang og til at se stemmen som et redskab. Man skal ikke i første omgang tænke på hvordan det lyder. Sangkonsulenten har givet os troen på, at man faktisk godt kan." Hun fortæller også, at der i starten var nogle af hendes kolleger, som syntes det var grænseoverskridende, men takket være deres dygtige sangkonsulent er stemningen hurtigt blevet meget positiv omkring det at synge med børnene.

I det hele taget beskriver alle – både ledere og pædagoger – samarbejdet med sangkonsulenterne i meget positive vendinger. Specielt det at indsatsen er tilpasset den enkeltes kompetencer og interesser samt den individuelle feedback er meget værdsat. En pædagog fortæller fx: "Vi har haft en runde, hvor vi alle har stået for det [sangsamlinger] på skift. Hver har fundet netop egne styrker og en identitet i det. Det den ene laver behøver ikke være det samme som den anden." Ligeledes er en ansat i Bakkehuset meget tilfreds med vekselvirkningen mellem intensive perioder, hvor sangkonsulenten ofte er på besøg og hvor de for alvor rykker og så mere ekstensive perioder, hvor man selv skal tage ansvar og arbejde med de fastlagte fokuspunkter. Hun påpeger også, at det er "rigtig rart at sangkonsulenten følger op på fokuspunkterne Feedback fungerer godt, fordi det er tilpasset den enkelte.... Hun [sangkonsulenten] kender os – vores styrker og svagheder og ved hvad der skal arbejdes med."

Princippet om action learning - det at kompetenceløftet sker i nær tilknytning til den enkelte pædagogs konkrete dagligdags praksis, fremhæves som helt afgørende for den positive udvikling. Fx forklarer en pædagog fra Børnehuset i Stige, at "det er fedt, at det er noget hele huset emmer af – at vi alle sammen brænder for det. Det der også gør, at det hele det koger sådan – det er jo fordi at der er sådan en som Lise, der kommer i vores hus. Det er ikke to af os, der skal tage af sted på kursus og komme hjem og brede det hele ud. Det er her det foregår og det er sammen med vores børn det foregår.... Og alle har ejerskab til det"

Forældrenes reaktion på deltagelsen i Sangglad

Ifølge både ledere og pædagoger giver mange forældre udtryk for, at børnene synger meget mere derhjemme efter institutionen er kommet med i Sangglad. Fx fortæller lederen af Børnebakken, at de forældre hun har spurgt, har "bemærket en helt vild forskel. Børnene synger meget mere". Lederen af Børnehuset i Stige påpeger, at efter de er kommet med i Sangglad har flere af forældrene bemærket, at "det de [børnene] siger derhjemme, det siger de i sang". Forældrene kan også "høre, når de [børnene] leger inde på værelset, hvordan de synger den der leg. Og det er noget der er sket efter institutionen er kommet med i Sangglad." En pædagog fra Børnebakken påpeger dog, at forældrenes iagttagelse af, at deres børn synger mere, kan skyldes, at "forældrene er blev meget mere bevidste pga. alt det vi gør her", og derfor i højere grad hører det, når deres børn synger, og får lyst til at synge for og med deres børn.

I forlængelse heraf har adskillige forældre i flere af institutionerne givet udtryk for, at det er lidt ærgerligt, at de ikke kan støtte op og synge med når børnene synger de sange de kender fra Sangglad derhjemme, fordi de ikke kender sangene (se senere).

Sangen og projekt Sangglads betydning for institutionernes ledelse

Samtalerne med institutionernes ledere har bl.a. handlet om, hvordan samarbejdet med sangkonsulenten, det lokale sangkraftcenter og projektledelsen i Sangens Hus overordnet har fungeret, hvordan medarbejderne har forholdt sig til Sangglad i opstarten og perioden derefter, samt hvilken betydning Sangglad har for børnehavens profilering

Det er tydeligt, at en god projektledelse er meget væsentlig for projektets succes. Som fx lederen af Børnebakken påpeger, så skal det være let for ledelse og personale at gå ind i, så projektet føles som et løft og en ressource – ikke en belastning. Lederen af Bakkehuset siger også, at det "ikke [har] været bøvlet" at starte projektet, og understreger, at hun først og fremmest havde fokus på at personalet har været motiveret, hvilket de bl.a. er blevet i kraft af at sangkonsulenten har været så dygtig og fleksibel. Også lederen af Børnehuset i Stige fremhæver det gode samarbejde med særligt sangkonsulenten, men også Sangkraftcenteret. Netop det gode samarbejde betyder ifølge lederen, at Sangglad "er meget godt tilpasset netop os, vores interesser og det vi har brug for... Det er ikke hende [sangkonsulenten], der kommer med noget, det er os der kommer med noget, som vi gerne vil have hende til at hjælpe med. På den måde bliver det ikke et projekt at være med i Sangglad. Så bliver det en del af hverdagen.". Lederen af Børnebakken påpegede endvidere, at "det har været så fedt at være en del af et koncept...det der med, at der ligger en proceshåndbog. Alle børnesygdommene er der blevet kigget på. Jeg synes, at det var så dejlig nemt, og det har det været. Alt er blevet organiseret og det køre bare på skinner". Hun beskriver også, hvordan andre institutioner i hendes område selv har skullet udvikle fokusområder helt fra bunden, og der har det for hende at se været en stor lettelse både for ledelse og personale at træde ind i et velafprøvet koncept. Tilsyneladende har pilotfasen, hvor indsatsen udvikledes i samarbejde med 5 pionerinstitutioner, altså været en god investering. Som den eneste påpeger lederen af Lyngens børnehave, at det, at de "selv har skullet være så aktive har ikke fungeret helt optimalt. Og alligevel, for det at det ikke har været mere fast har gjort at vi har kunnet byde ind med det vi har behov for". Han mener dog, at det indimellem kan være svært, når sangkonsulenten spørger, hvad der er brug for, hvis man ikke har det fulde overblik over, hvilke muligheder der er, og foreslår i forlængelse heraf at man kunne præsentere nogle ideer og muligheder, som institutionerne så kunne plukke af.

Hovedparten af lederne giver udtryk for, at medarbejderne var en aktiv del af eller meget positive i forhold til beslutningen om at deltage i Sangglad. Lederen af Bakkehuset fortæller således, at "personalet syntes det var super godt, da de blev præsenteret for ideen", mens lederen af Lyngens Børnehave fortæller, at institutionens personale "har brugt sang i mange år i forvejen – det var allerede en del af vores hverdag. Derfor var det ikke svært for pædagogerne at sige ja.". Kun i Børnebakken bemærkede lederen lidt forbehold blandt medarbejderne. Hun er også godt klar over, at hun måske tog beslutningen lidt "hen over hovedet på medarbejderne", men som hun siger: "Jeg havde besluttet mig, og så er det jo med som leder at holde fast i sin beslutning". Dog virker det til at stemning blandt medarbejderne siden er blevet meget mere positiv – både i lyset af, hvad medarbejderne fortæller og lederen, der pointerer, at "så kom vi jo i gang, og det har været rigtig positivt takket være sangkonsulenten, som har mødt medarbejderne, der hvor de er".

Det forholder sig tilsyneladende sådan, at i de institutioner, hvor beslutningen om at komme med i Sangglad blev taget af eller tæt på medarbejderne, har stemningen været mere positiv fra starten, mens det kan skabe modstand, hvis beslutningen bliver taget uden at inddrage personalet i nævneværdig grad. I tilfældet med Børnebakken er stemningen tilsyneladende vendt, men det viser alligevel, at projektet på dette område kan være sårbart, og det er et vigtigt opmærksomhedspunkt at skabe ejerskab også blandt medarbejderne.

Alle lederne er opmærksomme på den mulighed for profilering, der ligger i Sangglad. I Børnehuset Stige påpeger lederen, at "der er rigtig mange forældre der snakker om det og vi har en lang venteliste, og jeg tænker måske, at det [deltagelsen i Sangglad] kan være en af grundene". I Børnebakken understreger lederen også, at brandingeffekten er vigtig for institutionen, men fremhæver samtidigt, at "det, at de nuværende forældre er så glade for projektet det er den bedste branding. At de kommer indefra og ud og de virker som ambassadører". Brandingværdien eller muligheden for profilering ligger for hende at se altså først og fremmest i kraft af, at det er et godt projekt med substans, for kun på den måde bliver forældrene gode ambassadører, hvilket ifølge hende er den bedste branding.

Selv om Sangglad er vigtig for institutionernes profilering, er synet på selve certificeringen mindre entydigt. Lederen af Lyngens Børnehave mener ikke, det "betyder noget som sådan. Det betyder noget den ene dag der, men det er ikke noget, der har nogen større betydning for os. Det handler mere om hjerteblood." En anden leder angiver også, at det "til at starte med betød det noget at blive certificeret, at man kunne se det. Nu handler det meget mere om ... personalets måde at håndtere det på, og det de giver videre til børnene, og det forældrene kan se derhjemme. Om vi bliver certificerede eller ej betyder ikke så meget – bare vi er mega seje til det". I modsætning hertil understreger lederen af Unoden, at certificeringen betyder rigtig meget for dem. Unoden er en musikprofilinstitution, men ifølge lederen af Unoden vil certificeringen være det kvalitetsstempel, som kan vise omverdenen, at de i institutionen kan det, de siger de kan. Dette forudsætter dog, at der er indhold i certificeringen. Dvs. at man fx også skal gøre en indsats for en beholde den efter projektperiodens udløb.

Anbefalinger generelt – fra både pædagoger og ledere

I forbindelse med de forskellige interviews fremkom både ledere og pædagoger med en række konkrete anbefalinger i forhold til Sangglad fremadrettet.

- a) Enkelte angav, at de gerne så, at der på netværksmøderne var mere plads til, at pædagogerne udvekslede konkrete tips og ideer. En pædagog i Børnebakken siger, at det til netværksmøderne "kunne være dejligt hvis de forskellige institutioner kommer med noget af det de laver i deres hverdag" – helt konkrete gode ideer." Hun forslår også, at man eventuelt kunne nogle af de ansatte i minipraktik eller lave en udveksling med en anden Sangglad-institution for at få indblik i de andres hverdag, se hvilken plads sangen har andre steder og få ny inspiration.
- b) Et gennemgående spørgsmål på tværs af de deltagende institutioner var, hvordan man formidler både interessen for sang og konkret repertoire ud til forældrene. Der peges på, at Sangglad er godt på vej med sangbog og hjemmeside, men institutionerne ønskede dog mere fokus på dette område, da forældrene i høj grad udviser interesse for og også efterspørger materiale – fx i form af

lydfiler eller lignende, så de kan følge op på, understøtte og blive en del af børnenes optagethed af sang.

- c) Både ledere og pædagoger er generelt set optagede af, hvad der skal ske efter projektperiodens udløb. De fleste anerkender behovet for at have et aktivt fokus på at vedligeholde den sangkultur, som deltagelsen i Sangglad har etableret i institutionen. I Bakkehuset peger lederen eksempelvis på, at når projektperioden er slut, "så fortsætter vi og vi kunne også godt finde på at købe en udefra, der kan komme med nye input og hjælpe med at følge op på det vi laver i forvejen..... Det var fint, hvis der kunne komme et tilbud, som man selv kunne betale". Flere er inde på, at man fortsat gerne indimellem vil have besøg af en sangkonsulent, og fortsætte med at komme til netværksmøderne. Man ser gerne, at Sangens Hus udfærdiger et tilbud med nogle forskellige moduler, som kan tilkøbes, og er villig til at investere nogle ressourcer i at vedligeholde sangkulturen. Det understreges dog, at et sådan tilbud skal være fleksibelt og kunne tilpasses den enkelte institutions behov og interesser.